



Ε' κύκλος εργασιών

Ομάδα Εργασίας ΟΕ Ε1

«Τα κοινωνικο-οικονομικά ερευνητικά δεδομένα στη μελέτη
της ΚτΠ: Μηχανισμοί αλληλεπίδρασης και τεκμηρίωση
αποφάσεων»

ΤΕΛΙΚΟ ΠΟΡΙΣΜΑ της Ομάδας Εργασίας

Συντονιστές: Γιάννης Κάλλας, Διεύθυνσης Υποστήριξης Ερευνών ΕΚΚΕ
Ηλίας Μαντζουνέας, Υπεύθ. Έρευνας, Τμ. Οικονομικής Συγκυρίας ΙΟΒΕ.

Rapporteurs: Δήμητρα Κονδύλη, Κοινωνιολόγος, ΕΚΚΕ
Μαρία Τοπάλη, Μέλος του Γραφείου Διαμεσολάβησης ΕΚΚΕ

ΑΘΗΝΑ, ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2003

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1	ΕΙΣΑΓΩΓΗ	4
1.1	Ο ρόλος της ομάδας: ερωτήματα και στόχοι	4
1.2	Η σύνθεση της ομάδας.....	8
1.3	Η οργάνωση των εργασιών της ομάδας.....	9
2	Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ	11
2.1	Τι ονομάζουμε κοινωνία της πληροφορίας.....	11
2.2	Το πρόβλημα των δεδομένων και η τεκμηρίωση των αποφάσεων.....	13
2.2.1	Το εθνικό κράτος συγκροτείται πάνω στην παρατήρηση- η παγκοσμιοποιημένη κοινωνία πάνω στη διαδικτυακή επικοινωνία;	13
2.2.2	Η τεκμηρίωση των πολιτικών αποφάσεων	14
2.2.3	Τα δεδομένα και η ανάπτυξη της αγοράς	14
2.2.4	Με αφορμή την πληροφορία που παράγει ο δημόσιος τομέας: Τα ψηφιακά δεδομένα, το διαδίκτυο και η ηλεκτρονική διακυβέρνηση	15
2.2.5	Ανισότητα	17
2.2.6	Διαφάνεια.....	18
2.2.7	Πρόσβαση στα προϊόντα της αγοράς.....	19
2.2.8	Συμμετοχή στην Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση	19
2.2.9	Συμμετοχή στις πολιτικές διαδικασίες του κράτους-έθνους.....	20
2.2.10	Το παράδειγμα του Συνηγούρου του Πολίτη σε ευρωπαϊκό και σε εθνικό επίπεδο:	20
2.3	Η κατανόηση της πολύπλοκης κοινωνικής πραγματικότητας.....	21
2.4	Η πληροφόρηση και η στήριξη πρακτικών.....	21
2.5	Τα δεδομένα και η διερεύνηση της κοινωνίας της πληροφορίας	22
3	Η ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ	28
3.1	Η διεθνής χαρτογράφηση παραγωγής δεδομένων:	29
3.2	Η ελληνική παραγωγή δεδομένων:	30
3.2.1	Γενική περιγραφή της κατάστασης.....	30
3.2.2	Προβλήματα που ανακύπτουν ειδικά στον ελληνικό χώρο.....	33
3.2.3	Οι στρατηγικές αντιμετώπισης των προβλημάτων αυτών.....	36
3.3	Ο ρόλος της έρευνας στην παραγωγή αξιόπιστων δεδομένων	39
3.3.1	Ο σχεδιασμός εμπειρικών καταγραφών.....	39
3.3.2	Ο έλεγχος των δεδομένων.....	39
4	ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ	41
4.1	Περαιτέρω συστηματική διερεύνηση	41
4.2	Αλλαγή της κουλτούρας	42
4.3	Αντιμετώπιση των θεσμικών προβλημάτων	43
4.4	Η δημιουργία υποδομών: δίκτυα, εργαλεία, μεθοδολογία	44
4.4.1	Διαμεσολαβητικός Φορέας.....	45
4.4.2	Φορέας Αποθήκευσης.....	45
4.5	Η ανάπτυξη πρωτοβουλιών :	46
4.5.1	Στήριξη αυτόνομων φορέων έρευνας: αξιοπιστία και προστασία δεδομένων	46
4.5.2	Στήριξη αυτόνομων φορέων διάθεσης/ διάχυσης	47
4.5.3	Θέσπιση της εμπιστευτικότητας των δεδομένων της έρευνας	47

4.5.4	Ανάπτυξη προτύπων	47
4.5.5	Εκδηλώσεις Διαβούλευσης και διάχυσης (οριζόντιες δράσεις)	47
5	ΑΝΑΦΟΡΕΣ	49

1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 Ο ρόλος της ομάδας: ερωτήματα και στόχοι

Σε συνεργάτες του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ) και του Ιδρύματος Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (ΙΟΒΕ) από κοινού ανατέθηκε η διοργάνωση της διαβούλευσης που πήρε τον τίτλο Ομάδα Εργασίας (ΟΕ) Ε1 με θέμα «Τα κοινωνικο-οικονομικά ερευνητικά δεδομένα στη μελέτη της ΚτΠ: Μηχανισμοί αλληλεπίδρασης και τεκμηρίωση αποφάσεων», στο πλαίσιο του e-business forum. Στη διαβούλευση κλήθηκαν να λάβουν μέρος επιστήμονες με εμπειρία στη συλλογή και διαχείριση εμπειρικών δεδομένων, καθώς επίσης και εκπρόσωποι ιδιωτικών και δημοσίων φορέων που παράγουν, διαθέτουν ή χρησιμοποιούν, κατά τεκμήριο ή με βάση τη γνώση των διοργανωτών, εμπειρικά κοινωνικο-οικονομικά δεδομένα.

Η βάση εκκίνησης των συντονιστών:

(α) Η σχέση του ΕΚΚΕ και του ΙΟΒΕ με τα ψηφιακά κοινωνικο-οικονομικά δεδομένα

Η σύμπραξη συνεργατών του ΕΚΚΕ και του ΙΟΒΕ κατά τη διοργάνωση της συγκεκριμένης διαβούλευσης ανάγεται αφενός στη συσσωρευμένη εμπειρία των δυο φορέων σχετικά με την παραγωγή και αξιοποίηση δεδομένων στο πλαίσιο της ερευνητικής τους δραστηριότητας. Όσον αφορά ειδικότερα το ΕΚΚΕ, η σχετική εμπειρία έχει ήδη «κεφαλαιοποιηθεί» και εμπλουτιστεί δραστικά με την πιλοτική, εδώ και μερικά χρόνια (1998), λειτουργία της Τράπεζας Κοινωνικών Δεδομένων, που ξεκίνησε στο πλαίσιο του ΕΠΕΤ. Για την Τράπεζα αυτή θα γίνει αναλυτικά λόγος πιο κάτω. Στο σημείο αυτό αρκεί να σημειώσουμε ότι πρόκειται, σε γενικές γραμμές, για έναν μηχανισμό σχεδιασμένο με βάση προδιαγραφές εθνικού ηλεκτρονικού αρχείου κοινωνικών δεδομένων, και ότι είναι ήδη διασυνδεδεμένη με τα αντίστοιχα αρχεία των άλλων ευρωπαϊκών χωρών καθώς και με την CESSDA. Περιέχει κατά βάση (ερευνητικά) δεδομένα, προερχόμενα από τις έρευνες στις οποίες συμμετέχει ο ίδιος ο φορέας που την φιλοξενεί (ΕΚΚΕ) αλλά και δεδομένα σχετικά με το ερευνητικό δυναμικό και τους φορείς που εμπλέκονται στη διαδικασία της κοινωνικής έρευνας

στη χώρα μας –πάντοτε με αφετηρία τα έργα και τις συνεργασίες του ΕΚΚΕ. Αναπτύσσει, εξάλλου, μεθοδολογία και εργαλεία γενικότερου ενδιαφέροντος για την ψηφιοποίηση, ψηφιακή επεξεργασία και διάχυση των δεδομένων και μέσω του διαδικτύου, συμμετέχοντας, για τον σκοπό αυτό, στα σημαντικότερα σχετικά διεθνή και ευρωπαϊκά δίκτυα και προγράμματα (προγράμματα Limber, Metadater, Madiera).

Όσον αφορά το IOBE, το Ίδρυμα αυτό προσεγγίζει την προβληματική της διαβούλευσης ξεκινώντας από αντίστοιχη εμπειρία με εκείνη του ΕΚΚΕ, αφού πρόκειται επίσης για οργανισμό ερευνητικό, που στοχεύει όχι μόνο στην έρευνα αλλά και στην παροχή πληροφόρησης – διάχυσης των ερευνητικών αποτελεσμάτων προς μεγάλη ποικιλία χρηστών. Υπάρχει ωστόσο σημαντική διαφοροποίηση ανάμεσα στους δυο φορείς, που καθιστά ακριβώς σκόπιμη τη συνεργασία τους στο πλαίσιο της διαβούλευσης, αφού καλύπτουν συμπληρωματικά ένα μεγάλο εύρος προσεγγίσεων. Συγκεκριμένα, ενώ το ΕΚΚΕ είναι ένα κρατικός φορέας, το IOBE είναι ένα κοινωφελές μεν αλλά ανεξάρτητο από το κράτος ίδρυμα. Περαιτέρω, λόγω της στενής διασύνδεσής του IOBE με τον ιδιωτικό τομέα (βιομηχανία, τράπεζες, κ.α.), και της αποκλειστικότητας αντικειμένου του, που είναι η οικονομία, το Ίδρυμα αυτό διαθέτει μια διαφοροποιημένη οπτική από εκείνη ενός κρατικού φορέα. Κατά τα λοιπά, και ο IOBE διαθέτει πλούσια εμπειρία ψηφιοποίησης, ψηφιακής επεξεργασίας και διάχυσης οικονομικών, κυρίως, δεδομένων, αφού υπάρχει η μόνιμη βάση τεκμηρίωσης του IOBE .

(β) Το διεθνές και ευρωπαϊκό πλαίσιο προβληματισμού

Αφετέρου, το σκεπτικό της διαβούλευσης λαμβάνει υπόψη τον έντονο προβληματισμό και τη συζήτηση που διεξάγεται σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο για την παραγωγή, τη διακίνηση και χρήση των ψηφιακών δεδομένων και πληροφοριών στη διοίκηση, την κοινωνική έρευνα και τη χάραξη πολιτικών. Έτσι, τόσο σε επίπεδο θεωρίας που διατυπώνεται από στοχαστές παγκοσμίου κύρους, όσο και σε εκείνο της έκφρασης και δράσης υπερεθνικών και ευρωπαϊκών οργανισμών, πυκνώνει ολοένα ο προβληματισμός σχετικά με την Κοινωνία της Πληροφορίας (ΚτΠ), τις νέες Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνίας (ΤΠΕ), το Διαδίκτυο. Στο πλαίσιο αυτό παράγεται πλούσιος θεωρητικός προβληματισμός αλλά και επίσημα κείμενα, ιδίως στους κόλπους της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Εκεί αποτυπώνονται ιδέες,

απόψεις και ερωτήματα που άπτονται και του ειδικότερου ζητήματος των δεδομένων, που απασχόλησε την παρούσα διαβούλευση. Έτσι, επιχειρήθηκε από τους συντονιστές και επιχειρείται και από τις συντάκτριες της παρούσας έκθεσης η σύνδεση των εργασιών της διαβούλευσης και των πορισμάτων που προέκυψαν από αυτήν με όλα τα προαναφερθέντα, είτε πρόκειται για επιστημονική θεωρία, είτε για θέσεις πολιτικής (π.χ. Green Paper).

(γ) Τα βασικά ερωτήματα

Τα βασικά ερωτήματα που απασχόλησαν τη διαβούλευση έχουν ως αφετηρία την προβληματική που περιγράφεται στον τίτλο: πώς δηλαδή τα κοινωνικο-οικονομικά δεδομένα συμβάλλουν ή μπορούν να συμβάλλουν στη μελέτη της Κοινωνίας της Πληροφορίας στη χώρα μας. Με αυτή την αφετηρία, ο προβληματισμός της διαβούλευσης επεκτάθηκε στο ειδικότερο ζήτημα των κοινωνικο-οικονομικών δεδομένων: πώς παράγονται, αποθηκεύονται, αξιοποιούνται-διαχέονται σήμερα τα τέτοιου είδους δεδομένα, και μάλιστα εκείνα που είναι κρίσιμα για τη μελέτη της ΚτΠ; Αλλά και τα ερωτήματα αυτά αντιμετωπίστηκαν υπό το πρίσμα των νέων ΤΠΕ και του διαδικτύου: συζητήθηκε, δηλαδή, το πώς επιδρούν οι ΤΠΕ και το διαδίκτυο, με τη λεγόμενη ψηφιοποίηση και ηλεκτρονική διάχυση των δεδομένων, στις διαδικασίες που προαναφέρθηκαν: την παραγωγή, αποθήκευση και αξιοποίηση-διάχυση των κοινωνικο-οικονομικών δεδομένων, ειδικότερα όσον αφορά τη μελέτη, με τη βοήθειά τους, της ΚτΠ.

Από το σύνολο των ανά την επικράτεια παραγόμενων δεδομένων προκρίθηκε το πεδίο αναφοράς της συζήτησης να περιοριστεί στα «**τεκμηριωτικού τύπου**» δεδομένα. Ως τέτοια νοούνται τα δεδομένα εκείνα που, είτε παράγονται στο πλαίσιο ερευνητικής, είτε διοικητικής δραστηριότητας, παράγονται «επί τούτου», με σκοπό δηλαδή να απαντηθούν συγκεκριμένα ερωτήματα, που έχουν τεθεί εκ των προτέρων. Κατά τούτο τα «τεκμηριωτικού τύπου» δεδομένα αντιδιαστέλλονται από τα «αυθορμήτως» παραγόμενα κατά τη διοικητική κυρίως λειτουργία, και τα οποία αντιστοιχούν κυρίως στα «αρχειακού τύπου» δεδομένα.

Συνοπτικά, τα **ερωτήματα** που τέθηκαν μπορούν να κωδικοποιηθούν ως εξής:

1. Πώς συμβάλλουν ή μπορούν να συμβάλλουν τα κοινωνικο-οικονομικά δεδομένα στη μελέτη της Κοινωνίας της Πληροφορίας στη χώρα;
2. Τι είδους δεδομένα είναι κρίσιμα για τη μελέτη της Κοινωνίας και Πληροφορίας και γιατί; Σχετικά με το ειδικότερο αυτό ερώτημα, χρήσιμος είναι ο προβληματισμός που αναπτύσσεται στο πόρισμα της ΟΕ Γ1 με τίτλο «**Κοινωνία της Πληροφορίας, Κοινωνιολογία και Τεχνολογία**», στον οποίο θα επανέλθουμε και με άλλες αφορμές.
3. Ποια μορφή πρέπει να έχουν τα δεδομένα, για να επιτρέψουν τη χρήση τους για έναν τέτοιο σκοπό;
4. Πώς αποτυπώνεται σήμερα η κατάσταση στους τομείς της παραγωγής, επεξεργασίας, αποθήκευσης και διάχυσης των δεδομένων εστιάζοντας, ειδικότερα, στην ελληνική περίπτωση;
5. Ποιο ρόλο παίζουν τα ηλεκτρονικά αρχεία δεδομένων;
6. Ποια είναι η σχετική ευρωπαϊκή και διεθνής εμπειρία;
7. Προς ποια κατεύθυνση θα πρέπει να κινηθούν οι ελληνικοί φορείς αλλά και οι ιδιώτες, που εμπλέκονται στο ζήτημα των δεδομένων, όπως αυτό έχει περιγραφεί;
8. Ποια μέτρα μπορεί να πάρει η πολιτεία για την επίτευξη των επιθυμητών στόχων;

Εκτός από τα πιο πάνω ερωτήματα, η διαβούλευση προσπάθησε να εξυπηρετήσει και έναν **ειδικότερο στόχο**, ώστε να οδηγηθεί σε άμεσα, πρακτικά αποτελέσματα. Συγκεκριμένα, επιχειρήθηκε να διερευνηθούν οι δυνατότητες ανάπτυξης **τυπικών και άτυπων μηχανισμών συστηματικής συνεργασίας** ανάμεσα σε φορείς με ερευνητική και σε φορείς με επιχειρησιακή δραστηριότητα. Οι ενδιάμεσοι, διαμεσολαβητικοί, συνδετικοί «μηχανισμοί» δεν θεωρήθηκε ότι θα είναι κατ' ανάγκη νέες οργανώσεις. Θα μπορούσαν να είναι κυρίως πρωτοβουλίες, ρυθμίσεις, εργαλεία και διαδικασίες, που συμβάλλουν στη συγκρότηση δικτύων και υποδομών για τη συγκέντρωση και τη διάχυση των δεδομένων, ενώ παράλληλα καλλιεργούν μια «κουλτούρα ανταλλαγής» των αγαθών αυτών (δεδομένων και πληροφοριών).

Το ειδικότερο αυτό εγχείρημα οδήγησε σε μια άτυπη, κατ' αρχήν, συμφωνία ανάμεσα σε ορισμένους από τους φορείς που πήραν μέρος στη διαβούλευση. Η συμφωνία αυτή αποτυπώνεται σε ένα «Πρωτόκολλο Συνεργασίας», το οποίο αποτελεί Παράρτημα της παρούσας Έκθεσης.

Τη συζήτηση συντόνισαν εκ μέρους του ΕΚΚΕ ο Γιάννης Κάλλας, διευθυντής Διεύθυνσης Υποστήριξης Ερευνών και εκ μέρους του ΙΟΒΕ ο Ηλίας Μαντζουνέας, Υπεύθυνος Έρευνας, Τμήμα Οικονομικής Συγκυρίας. Τα πορίσματα της συζήτησης και οι προτάσεις που διατυπώθηκαν συντάχθηκαν στο παρόν ενιαίο κείμενο από τις Δ. Κονδύλη και Μ. Τοπάλη, υπαλλήλους του Γραφείου Διαμεσολάβησης του ΕΚΚΕ.

1.2 Η σύνθεση της ομάδας

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΤΟΜΕΑΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ	ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥ
Χρίστος Παπαθεοδώρου	Τμήμα Διοίκησης Δημ. Παν/μιου Θράκης	christos@socadm.duth.gr
Ελένη Καραντζόλα	Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών- Ρόδος	karantzola@rhodes.aegean.g
Θεόδωρος Παπαδόγγονας	ΕΣΥΕ/ΓΓΕΤ	trap@gsrt.gr
Λήδα Γιαννακοπούλου	Δ/ση Σχεδιασμού & Προγραμ/ου/Τμήμα Ε&Τα Δεικτών ΓΓΕΤ	lgia@gsrt.gr
Ματίνα Κουμεντάκου	Δ/ση Πληροφορικής & Οργάνωσης, ΓΓΕΤ	mkoume@gsrt.gr
Χατζάκης Ηλίας	ΕΔΕΤ	hatzakis@grnet.gr
Εύη Σαχίνη	ΕΚΤ	esachin@ekt.gr
Σκιαδάς Χρίστος	ΙΚΑ	samika@ika.gr
Χαρίσης Κωνσταντίνος	ΕΣΥΕ	harissis@statistics.gr
Κύρτσης Αλέξανδρος	Πανεπιστήμιο Αθηνών	akyrtsis@econ.uoa.gr
Μητράκος Θεόδωρος	Τράπεζα της Ελλάδος	theo@bankofgreece.gr
Γιάννης Κάλλας	ΕΚΚΕ	jkallas@ekke.gr
Ηλίας Μαντζουνέας	ΙΟΒΕ	emantz@iobe.gr
Μαρία Τοπάλη	ΕΚΚΕ	mtopali@ekke.gr
Νικόλαος Καραπιδάκης	Ιόνιο Πανεπιστήμιο	
Ολυμπία Καμινιώτη	Παρατηρητήριο Απασχόλησης	
Αστέρης Χατζηπαραδείσης	ΕΥΔ-ΕΠΙΑΝ	
Κατερίνα Τουρτούρα	ΓΓΕΤ	

Μιλτιάδης Παύλου	<i>Συνήγορος του Πολίτη</i>	
Κωστής Δάλλας	Criticalpublics	

1.3 Η οργάνωση των εργασιών της ομάδας

Κατά τη διάρκεια των συζητήσεων, οι συμμετέχοντες τοποθετήθηκαν διαδοχικά πάνω στα εξής ζητήματα:

1. Πώς συμβάλλουν τα δεδομένα στη μελέτη της Κοινωνίας της Πληροφορίας.
2. Ποιοι κανόνες, θεσμικοί ή άτυποι, διέπουν την παραγωγή, επεξεργασία, αποθήκευση, διάχυση, ανταλλαγή των δεδομένων.
3. Ποιες θεσμικές ρυθμίσεις είναι απαραίτητες για την αντιμετώπιση των προβλημάτων που ανακύπτουν.
4. Ποιες «καλές πρακτικές» μπορούν να εφαρμοστούν παράλληλα ή/ και ανεξάρτητα από τη θεσμική αντιμετώπιση.

Όσον αφορά το τελευταίο σημείο, την καθιέρωση και εφαρμογή **καλών πρακτικών**, η συζήτηση επικεντρώθηκε στα τελευταία στάδιά της γύρω κυρίως από τη δυνατότητα άμεσης εφαρμογής τέτοιων πρακτικών «λύσεων». Προτάθηκε έτσι, σύμφωνα και με όσα προαναφέρθηκαν, από τους συντονιστές και συζητήθηκε μεταξύ των συμμετεχόντων και συμμετεχουσών, το στήσιμο ενός «**κανόνα ανταλλαγής**» και η δημιουργία «**καλών πρακτικών**» μεταξύ ορισμένων φορέων. Η πρόταση αυτή στηρίχθηκε στο επιχείρημα ότι η λύση των προβλημάτων που απασχόλησαν τη διαβούλευση και θα επισημανθούν στη συνέχεια δε θα επιτευχθεί μόνο με τη λήψη κυβερνητικών, ή, εν πάση περιπτώσει, κεντρικού χαρακτήρα κρατικών πρωτοβουλιών. Εφόσον βρεθούν φορείς πρόθυμοι να λειτουργήσουν ως **εικονικός φορέας δικτύου**, υποστηρίχθηκε, η κατάσταση της απομόνωσης θα αρθεί. Ο προβληματισμός αυτός τέθηκε έτσι ως αντικείμενο της διαβούλευσης, ως ένα είδος «άσκησης»: πώς δηλαδή, υπό ποιες προϋποθέσεις, θα μπορούσαν διάφοροι φορείς, είτε συμμετέχουν είτε όχι στη

διαβούλευση, να συμφωνήσουν σε μια «προνομιακή» ανταλλαγή των δεδομένων τους. Ορισμένοι συμμετέχοντες έδειξαν, όπως ήδη ειπώθηκε, ενδιαφέρον για τη σύναψη ενός τέτοιου «Πρωτοκόλλου συνεργασίας». Σημειώνεται ότι ένα τέτοιο δίκτυο συνεργασίας βρίσκεται απολύτως μέσα στο πνεύμα των δράσεων που προτείνονται και από την ΟΕ Β4, μολονότι οι εκεί προτεινόμενες δράσεις επικεντρώνονται κυρίως στα υποκείμενα της αγοράς, δηλαδή στις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον χώρο των ΤΠΕ.

Θα πρέπει εξάλλου να σημειώσουμε ότι η προβληματική της διαβούλευσης αυτής είναι συναφής με εκείνη των προγραμμάτων eContent και eEurope¹, όπως αυτή περιγράφεται επίσης στο πόρισμα της ΟΕ Β4.

¹ Η πρωτοβουλία eEurope εντάσσεται στις πρωτοβουλίες της Ε.Ε. για την ΚτΠ και αποσκοπεί στο να εξοικειώσει τους πολίτες της Ε.Ε. με την πληροφορική και τις ΤΠΕ για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής, παροχής υπηρεσιών, την ανάπτυξη και τη μείωση των κοινωνικο οικονομικών διαφορών μεταξύ των ευρωπαϊών πολιτών.

2 Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ

2.1 Τι ονομάζουμε κοινωνία της πληροφορίας

Η έννοια «Κοινωνία της Πληροφορίας» δεν περιγράφει μόνο μια νέα τεχνολογική αλλά και μία νέα κοινωνική πραγματικότητα που διαμορφώνεται. Όπως παρατηρεί ο Webster[2002], παρόλο που δεν υπάρχει μια κοινά αποδεκτή θεωρητική προσέγγιση που να περιγράφει την κοινωνία της πληροφορίας, όλοι συμφωνούν σε μερικά βασικά χαρακτηριστικά της σημερινής δυτικής κοινωνίας. Έτσι ο όρος ΚτΠ χρησιμεύει περισσότερο για να ομαδοποιήσει μια σειρά από σύγχρονα φαινόμενα σε ένα νέο σύνολο. Ως εκ τούτου οι σημαντικότεροι θεωρητικοί της έννοιας ΚτΠ ερμηνεύουν τα επί μέρους φαινόμενα που τη συγκροτούν, όπως αυτά της οικονομικής παραγωγής, των νέων μορφών κοινωνικής διάδρασης ή καινοτόμες διαδικασίες παραγωγής, χωρίς πάντοτε να αναδεικνύονται οι τρόποι και οι αιτίες που η πληροφορία γίνεται τόσο κεντρική στη διαμόρφωση μιας νέας μορφής κοινωνίας. Σύμφωνα με τη Λ. Μήτρου [2002] «ο όρος αναφέρεται σε μία μορφή κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης, όπου η απόκτηση, επεξεργασία, διάχυση πληροφοριών οδηγεί στη δημιουργία γνώσης και την ικανοποίηση αναγκών ατόμων, επιχειρήσεων και κρατικών οργανισμών, παίζει δε κεντρικό ρόλο στην οικονομική και διοικητική δραστηριότητα και τη διαμόρφωση της ζωής των πολιτών». Η ίδια αναφέρει ότι «ο όρος αυτός ...εμφανίστηκε για πρώτη φορά «επίσημα» στη Λευκή Βίβλο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Ανάπτυξη, την Ανταγωνιστικότητα και την Απασχόληση (Delor, 1993) και αποτελούσε την «απάντηση» της Ευρώπης στις διακηρύξεις των ΗΠΑ για τη δημιουργία των λεγόμενων Information Super Highways» [...].

Το αν η ανάδυση αυτών των φαινομένων συνιστά ή όχι μια νέου τύπου κοινωνία, είναι το αντικείμενο μιας έντονης συζήτησης, που έχει αρχίσει πρόσφατα και συνεχίζεται (βλ. τον προβληματισμό που αναπτύσσεται σχετικά και στο πόρισμα της ΟΕ Γ1, και ο οποίος συζητιέται κατά περίπτωση και στην παρούσα έκθεση). Αποτελεί ωστόσο κοινό τόπο σε όλες τις προβληματικές ότι η ανάδυση αυτών των φαινομένων σχετίζεται με τον ένα ή τον άλλο τρόπο με την αύξηση του όγκου και την ταχύτητα μετάδοσης της πληροφορίας, που παράγεται και διακινείται στις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες. Ανεξάρτητα λοιπόν από το ποια θεωρητική οπτική αποδεχόμαστε ως ορθότερη για την περιγραφή της ΚτΠ, η μελέτη των φαινομένων που εντάσσονται

σε αυτό το νέο ερευνητικό πεδίο έχει μεγάλη σημασία για την κατανόηση της κοινωνίας μας.

Ένα δεύτερο στοιχείο που πρέπει να πάρουμε υπόψη μας εδώ είναι η πολυπλοκότητα της σημερινής κοινωνίας, που αυξάνει ούτως ει άλλως θεαματικά τη σημασία της πληροφορίας. Σύμφωνα με τον Giddens [1985], οι καταβολές της σημερινής ΚτΠ πρέπει να αναζητηθούν στις δραστηριότητες καταγραφής, που σε μεγάλο βαθμό οφείλονται στην οργάνωση του κράτους έθνους, όπου ο έλεγχος και η οργάνωση ή καταγραφή των πληροφοριών αναδεικνύοταν σε σημαντικό ρυθμιστή ελέγχου και επιτήρησης . Συνοψίζοντας θα επιμείνουμε σε τρία κύρια στοιχεία που χαρακτηρίζουν την ΚτΠ:

- Τη σημαντική παραγωγή και διακίνηση της πληροφορίας
- Την εμπλοκή της πληροφορίας στις παραγωγικές διαδικασίες
- Τη μεγάλη σημασία που αποκτά η πληροφορία για την κατανόηση του κόσμου και για τη ρύθμιση της καθημερινής μας δραστηριότητας

Ο στόχος αυτής της πολύ σύντομης αναφοράς στην ΚτΠ ήταν να θέσει ορισμένα κρίσιμα, κατά τη γνώμη μας, προβλήματα, τα οποία υπήρξαν και το βασικό αντικείμενο της συγκεκριμένης διαβούλευσης.

Το πρώτο από αυτά τα προβλήματα είναι η σημασία των κοινωνικο-οικονομικών δεδομένων για την κατανόηση της ΚτΠ.

Το δεύτερο πρόβλημα είναι η σημασία που αποκτούν τα δεδομένα αυτά, ως μια μορφή της πληροφορίας, στη σημερινή κοινωνία.

Το τρίτο είναι η διερεύνηση των ιδιαίτερων διαδικασιών παραγωγής, συσσώρευσης και διάχυσης των κοινωνικο-οικονομικών δεδομένων και η σημασία τους για την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη. Στα ζητήματα αυτά θα σταθούμε στη συνέχεια.

2.2 Το πρόβλημα των δεδομένων και η τεκμηρίωση των αποφάσεων.

2.2.1 Το εθνικό κράτος συγκροτείται πάνω στην παρατήρηση- η παγκοσμιοποιημένη κοινωνία πάνω στη διαδικτυακή επικοινωνία;

Είναι σημαντικό να θυμόμαστε ότι, συνήθως, όταν μιλούμε για σύγχρονη κοινωνία έχουμε συνήθως κατά νου το σύγχρονο κράτος-έθνος. Έτσι, όταν συγκρίνουμε κοινωνίες, συγκρίνουμε συνήθως τα διαφορετικά κράτη-έθνη. Παρότι οι έννοιες «κοινωνία» και «κράτος-έθνος» μπορούν πρακτικά να συγχέονται χωρίς πρόβλημα στην καθημερινή μας ζωή, δεν είναι σε καμία περίπτωση ταυτόσημες. Το κράτος-έθνος είναι μια πολύ συγκεκριμένη μορφή κοινωνίας που δημιουργήθηκε πολύ πρόσφατα στην ανθρώπινη ιστορία. Το κράτος-έθνος πρέπει να αντιμετωπίζεται σαν τέχνημα, σαν κατασκευή. Είναι μια περιχαρακωμένη περιοχή στην οποία ασκείται πολιτική εξουσία και για τη συγκρότησή του η πληροφορία παίζει έναν ιδιαίτερο ρόλο. Όπως λοιπόν παρατηρεί ο Giddens [1985] (σελ 178), υπάρχει μια στοιχειώδης αίσθηση σύμφωνα με την οποία τα κράτη-έθνη μπορούν να ορισθούν ως κοινωνίες της πληροφορίας, εφόσον η δημιουργία της εξουσίας τους προϋποθέτει τη συγκέντρωση, τον έλεγχο και την αποθήκευση πληροφορίας, που χρησιμοποιείται με στόχο τη διοίκηση. Αυτό είναι αληθές για όλα τα κράτη, αλλά το σύγχρονο κράτος-έθνος, με τον ιδιόμορφο βαθμό διοικητικής ενότητας που διαθέτει, φθάνει σε ένα πολύ υψηλό επίπεδο συσσώρευσης και διαχείρισης δεδομένων. Τα χαρακτηριστικά αυτά της πραγματικότητας που περιγράφηκε διογκώνονται στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής ενοποίησης, έτσι ώστε η οριζόντια και κάθετη διακίνηση της πληροφορίας, διοικητικής και επιστημονικής, να αυξάνει την αμοιβαία ζήτηση δεδομένων από και προς τα κράτη μέλη. Η παραγωγή δεδομένων συγκριτικής έρευνας αυξάνει σημαντικά τα τελευταία 10 χρόνια, βρίσκοντας πρόσφορο έδαφος τόσο μέσω των κοινοτικών πλαισίων στήριξης (4^ο, 5^ο και έναρξη 6^{ου}) όσο και μέσω των ευρωπαϊκών υποδομών, των Ευρωπαϊκών δηλαδή Αρχείων συλλογής και επεξεργασίας δεδομένων, στα οποία και θα αναφερθούμε στη συνέχεια.

Από την άλλη, γίνεται ολοένα και περισσότερο αντιληπτό ότι η ύπαρξη και λειτουργία των ΤΠΕ και ιδιαίτερα του διαδικτύου, που συνεπάγεται την «δυνατότητα της επικοινωνίας σε παγκόσμια κλίμακα, χωρίς όρια ως προς τον χώρο και τον χρόνο, είναι αυτή που σε τελευταία ανάλυση συντελεί καθοριστικά στην «παγκοσμιοποίηση του κόσμου» [Λ. Μήτρου].

2.2.2 Η τεκμηρίωση των πολιτικών αποφάσεων

Το σύγχρονο λοιπόν διοικητικό πλαίσιο, τόσο σε επίπεδο έθνους-κράτους, όσο και σε επίπεδο ορισμένων, ιδίως υπερεθνικών οργανισμών, όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση, καθορίζει ορισμένους βασικούς όρους ανάπτυξης της σημερινής κοινωνίας. Η σημασία άλλωστε των δεδομένων αναγνωρίζεται και σε ένα κείμενο [Green Paper] της Ευρωπαϊκής Επιτροπής του 1999, σύμφωνα με το οποίο τα δεδομένα του δημόσιου τομέα παίζουν αποφασιστικό ρόλο για την ανάπτυξη. Στο κείμενο αυτό αναγνωρίζεται ταυτόχρονα η σχετική αδυναμία της ΕΕ σε σχέση με τις ΗΠΑ που έχει από χρόνια χαράξει πολιτική σε αυτό τον τομέα. Πρέπει ωστόσο να τονίσουμε τη σημασία **όχι μόνο των δεδομένων του δημόσιου τομέα αλλά των δεδομένων με δημόσιο χαρακτήρα**, ανεξάρτητα από το αν παράγονται από τον δημόσιο ή τον ιδιωτικό τομέα. Για να γίνει αυτό απαιτείται η συνεργασία παραγωγών δεδομένων και αναλυτών με τους αρμόδιους για τη χάραξη πολιτικής, τόσο στον ιδιωτικό όσο και στον δημόσιο τομέα. Η έρευνα παράγει ένα σημαντικό μέρος των δεδομένων, αλλά κυρίως παίζει κρίσιμο ρόλο στην ποιοτική αναβάθμισή τους και πρέπει, επομένως, να εντάσσεται στη κοινή στρατηγική για τα δεδομένα.

2.2.3 Τα δεδομένα και η ανάπτυξη της αγοράς

Η έλλειψη διοικητικών δεδομένων, «διοικητικής πληροφορίας», όπως αποκαλείται στο Green Paper, θίγει την ευρωπαϊκή –κατά συνέπεια και την ελληνική οικονομία: «Το έλλειμμα διοικητικής πληροφορίας βλάπτει ιδιαίτερα τις ΜΜΕ που δεν διαθέτουν τα μέσα για την αναζήτηση τέτοιων πληροφοριών που βρίσκονται διάσπαρτες» (Green Paper). Όμως, στο ίδιο κείμενο, εξάιρεται και η σημασία όλων των άλλων, μη διοικητικών δεδομένων –ενδεικτικά αναφέρονται τα στατιστικά, οικονομικά και γεωγραφικά δεδομένα- για τη λήψη αποφάσεων εκ μέρους των εταιριών: «Αλλά επίσης πληροφορία μη διοικητικού χαρακτήρα μπορεί να αποβεί εξαιρετικά σημαντική για τις επιχειρηματικές αποφάσεις όπως για παράδειγμα οι πληροφορίες στατιστικού, γεωγραφικού ή οικονομικού χαρακτήρα. Για τις **επιχειρήσεις** αυτή η πληροφορία παίζει κρίσιμο ρόλο σε όλους τους τομείς δραστηριότητας και ειδικότερα όταν πρόκειται να προσδιορισθούν επιχειρηματικές

στρατηγικές , αποφάσεις για το marketing, σχέδια εξαγωγών ή επενδύσεων. Η εύκολη και γρήγορη πρόσβαση σε αυτές τις πληροφορίες βοηθά τις επιχειρήσεις να έχουν ενημέρωση ως προς τις επιλογές που κάνουν ²». Βλέπουμε λοιπόν ότι η Ε.Ε. εκτιμά ως ανταγωνιστικό μειονέκτημα το έλλειμμα διοικητικής και άλλης πληροφόρησης, συγκρίνοντάς το κυρίως με τις ΗΠΑ. Τηρουμένων των αναλογιών, μπορούμε να εξάγουμε αντίστοιχο συμπέρασμα για την κατάσταση στη χώρα μας: προκύπτει εύκολα ότι οι ελληνικές επιχειρήσεις ή οι επιχειρήσεις που δρουν στον ελλαδικό χώρο πάσχουν από σοβαρό ανταγωνιστικό μειονέκτημα, λόγω της σπάνης και της κακής ποιότητας τέτοιων δεδομένων. Για τα φαινόμενα αυτά θα γίνει λόγος αναλυτικά στη συνέχεια.

Η κομβική σημασία των δεδομένων που παράγονται από τον δημόσιο τομέα τονίζεται άλλωστε και στο πόρισμα της ΟΕ Β4. Έτσι, η «βελτίωση της πρόσβασης και επέκταση της χρήσης όσον αφορά το περιεχόμενο του δημοσίου καθώς και του ιδιωτικού τομέα» αναφέρεται στο πόρισμα αυτό ως βασικός παράγων ενίσχυσης της ψηφιακής οικονομίας.

2.2.4 Με αφορμή την πληροφορία που παράγει ο δημόσιος τομέας: Τα ψηφιακά δεδομένα, το διαδίκτυο και η ηλεκτρονική διακυβέρνηση

Όσα πάντως διατυπώνονται ακολούθως, με βάση κυρίως τον προβληματισμό σε επίπεδο Ε.Ε., όπως αυτός αποτυπώνεται στο Green Paper, τελούν υπό την επιφύλαξη του περιορισμένου ρόλου των ΤΠΕ. Όπως τονίστηκε και πιο πάνω και αναπτύχθηκε αναλυτικότερα και στο κείμενο της ομάδας Β3, οι νέες τεχνολογίες πληροφορίας και επικοινωνίας, εν προκειμένω η ψηφιοποίηση, οι βάσεις δεδομένων, το διαδίκτυο, δε λειτουργούν σε θεσμικό και πολιτισμικό κενό. Κυρίως, δεν δημιουργούν νέες διαδικασίες εκ του μηδενός, ή δεν τις δημιουργούν αποτελεσματικά. Έτσι, η αντιμετώπιση προβλημάτων όπως η ανισότητα στην πληροφόρηση, η αδιαφάνεια, η συμμετοχή στις πολιτικές, κοινωνικές και οικονομικές

² Η μετάφραση είναι δική μας. Το αγγλικό κείμενο «But also information of a **non-administrative nature** can be extremely important for the decisions of firms. Statistical, financial and geographic information are some examples. This information plays a **key role for businesses** in all sectors of activity in particular when defining business strategies, marketing decisions, export or investment plans. Quick and easy access to such information helps businesses to make informed choices. A lack of information may considerably delay decisions on transborder operations.».

διαδικασίες σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, ούτε τίθενται το πρώτον με τη Νέα Τεχνολογία, ούτε μπορούν να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά αποκλειστικά και μόνο με τη βοήθειά της.

Βεβαίως, και η παραπάνω «σχετικοποίηση» του ρόλου των νέων ΤΠΕ θα πρέπει, με τη σειρά της, να αντιμετωπιστεί με προσοχή, προκειμένου να μην οδηγήσει σε συντηρητική υποτίμηση των ποιοτικών αλλαγών που επιφέρουν στην κοινωνία οι τεχνολογίες αυτές. Στο πόρισμα της ομάδας Β3 διαφαίνεται μια τέτοιου είδους τάση να αντιμετωπιστούν οι νέες ΤΠΕ σαν «άλλη μια υποδομή». Αντικρούεται έτσι η άποψη που αποκαλείται στο κείμενο «τεχνορεαλισμός», συνίσταται δε στο ότι **«οι ΤΠΕ προσαρμόζονται στην κατάσταση στην οποία εισάγονται και επομένως δεν επιταχύνουν ιδιαίτερα τον κοινωνικό μετασχηματισμό.»** (η υπογράμμιση δική μας). Σχετικά θα θέλαμε να παρατηρήσουμε ότι δεν θα πρέπει να ξεχνάμε ότι βρισκόμαστε μπροστά σε ένα εντελώς νέο φαινόμενο. Μολονότι η κοινωνιο-ιστορική μελέτη ανάλογων φαινομένων μας βοηθά να το κατανοήσουμε και να πιθανολογήσουμε την εξέλιξή του, η τελευταία δεν θα πρέπει να αποτελέσει αποκλειστικό εργαλείο «ανάγνωσης» ενός μέλλοντος που, αν μη τι άλλο, εξελίσσεται ραγδαία.

Φαίνεται, έτσι, και η άποψη αυτή υποστηρίζεται και στο Green Paper της Ε.Ε., ότι η διάχυση των ΤΠΕ έχει πλήθος αυτοτελών επιδράσεων, που την αυτονομούν εν μέρει ως φαινόμενο από παρόμοιες τεχνολογικές εξελίξεις στο παρελθόν. Έτσι, σύμφωνα και με το Green Paper, η ηλεκτρονική διακυβέρνηση προωθεί σε μεγάλο βαθμό τη διαφάνεια και την εγγύτητα πρόσβασης των πολιτών στις διοικητικές διαδικασίες, ενισχύοντας, κατά τούτο, τη συμμετοχή τους. Όμως, η ηλεκτρονική διακυβέρνηση, ιδιαίτερα τα σκέλη της information services και transaction services, προϋποθέτουν, αντίστοιχα, μεγάλες ποσότητες δεδομένων, κατάλληλων για σύνθετη χρήση τόσο εκ μέρους της διοίκησης, όσο και εκ μέρους των συναλλασσομένων με αυτήν πολιτών. Συνεπώς, **η ηλεκτρονική διακυβέρνηση θέτει αυτοτελώς το ζήτημα των δεδομένων, τουλάχιστον από την πλευρά της διοικητικής πρακτικής** (παραγωγή, επεξεργασία και διάχυση «διοικητικών» δεδομένων).

2.2.5 *Ανισότητα*

Η Ε.Ε. καυτηριάζει το γεγονός ότι οι πολίτες και οι καταναλωτές ενός κράτους-μέλους δεν μπορούν να κάνουν χρήση δημόσιας πληροφορίας που είναι διαθέσιμη σε άλλα κράτη-μέλη. Προκαλείται δηλαδή ένα καθεστώς ανισότητας που χαρακτηρίζεται ως «πρόκληση» στα δικαιώματα των πολιτών στο πλαίσιο των Συνθηκών της Ε.Ε. Περαιτέρω επισημαίνεται ότι η αυξημένη χρήση των ηλεκτρονικών μέσων στον τομέα της αποθήκευσης και διάχυσης της αποκαλούμενης «πληροφορίας του δημοσίου τομέα» μπορεί να οδηγήσει σε ακόμη μεγαλύτερη αύξηση των ήδη υπαρχόντων διαφορών μεταξύ των κρατών-μελών: «Το γεγονός ότι οι πολίτες και καταναλωτές της Ε.Ε. δεν μπορούν να κάνουν καλύτερη χρήση πληροφοριών δημόσιου χαρακτήρα η οποία είναι διαθέσιμη σε άλλα κράτη μέλη συνιστά αναχρονισμό. Στην πραγματικότητα αυτή η κατάσταση αποτελεί πρόκληση για τα δικαιώματα των πολιτών στις Συνθήκες της Ε.Ε. »...«Ενώ η αυξανόμενη χρήση των ηλεκτρονικών μέσων στη συσσώρευση και διάχυση πληροφοριών του δημόσιου τομέα μπορεί να συμβάλει στη βελτίωση της παρούσας κατάστασης, **συνέβαλλε επίσης στο να μεγεθύνει ακόμη περισσότερο τις διαφορές που υπάρχουν ανάμεσα στα κράτη μέλη**³». (Green Paper- η υπογράμμιση δική μας).

Το ίδιο μπορεί να λεχθεί κατ' αναλογία και σε εθνικό επίπεδο, σε σχέση με τη διαφοροποιημένη πρόσβαση ομάδων πληθυσμού από διαφορετικές περιοχές της χώρας στα δεδομένα (ανισότητες με βάση την οικονομική κατάσταση και το μορφωτικό επίπεδο, τη γλωσσομάθεια, την ικανότητα χειρισμού Η/Υ, την κατοχή ή την πρόσβαση σε Η/Υ κλπ). Φαίνεται έτσι ότι, δίχως βαθιές τομές και σοβαρές πρωτοβουλίες στον τρόπο που μέχρι τώρα λειτουργεί ο δημόσιος τομέας, στη χώρα μας και αλλού, δίχως δηλαδή μια διαφορετική πολιτική στο ζήτημα της αποθήκευσης και διάχυσης των δημοσίου χαρακτήρα πληροφοριών, η εισαγωγή των ΤΠΕ όχι μόνον δεν θα άρει τις διαφορές μεταξύ περισσότερο και λιγότερο ανεπτυγμένων χωρών, αλλά θα τις μεγαλώσει ακόμη περισσότερο.

³ Η μετάφραση είναι δική μας Το αγγλικό κείμενο έχει ως εξής «The fact that EU citizens and consumers cannot make better use of public information available in other EU Member States is something of an anachronism. In effect, this situation constitutes a challenge to the rights of citizens under the EC Treaties»...«Whereas the increasing use of electronic media to store and to disseminate public sector information can serve to improve this situation, this has also tended to magnify still further the differences that already exist between Member States»

2.2.6 Διαφάνεια

Η ύπαρξη των δεδομένων, ακόμη και το δικαίωμα πρόσβασης σε αυτά, δεν αρκεί για να διασφαλίσει τη διαφάνεια κατά τη χρήση τους. Η αιτία βρίσκεται κυρίως στην μεγάλη ποσότητα, την πολυπλοκότητα, την πληθώρα των χώρων και μεθόδων αποθήκευσης, ακόμη και όταν πρόκειται για **ήδη ψηφιοποιημένα** δεδομένα. Χαρακτηριστικό είναι και πάλι επ' αυτού το παράδειγμα των δεδομένων του δημόσιου τομέα, ή «πληροφορία του δημοσίου τομέα», όπως την αποκαλεί το Green Paper. Η πολυπλοκότητα και η αδιαφάνεια της ευρωπαϊκής και των κρατικών γραφειοκρατιών μπορούν έτσι να αντικατοπτριστούν και στη συλλογή, επεξεργασία και διάχυση των δεδομένων. Τα τελευταία μπορεί να βρίσκονται αποθηκευμένα σε πολλές διαφορετικές, μη διασυνδεδεμένες μεταξύ τους βάσεις, να μην παρέχεται πρόσβαση σε αυτά μέσω του διαδικτύου, ενώ ο τρόπος τεκμηρίωσής τους μπορεί να είναι τέτοιος που να μην επιτρέπει, τουλάχιστον στον ερευνητή και στον σχεδιαστή πολιτικών αποφάσεων, την επεξεργασία και εξαγωγή συμπερασμάτων (ασύμβατα δεδομένα).

Έτσι, στο Green Paper γίνεται λόγος για έλλειψη διαφάνειας ως προς τους πολίτες, εργοδότες και διοίκηση σε όλα τα επίπεδα. Ενώ περαιτέρω επισημαίνεται: « Σε πολλές περιπτώσεις, η πληροφορία μπορεί να διαχέεται μέσω διαφορετικών βάσεων δεδομένων ή σημεία πληροφορίας των κατά τόπων διοικήσεων. Καλύτερη διαφάνεια της πληροφορίας του δημοσίου τομέα μπορεί, ως εκ τούτου, να ενισχύσει τα δικαιώματα που παρέχονται από τις συνθήκες της Ε.Ε. βελτιώνοντας τις πρακτικές προϋποθέσεις εφαρμογής τους. ⁴».

Γίνεται φανερό ότι για να επιτευχθεί η ζητούμενη διαφάνεια χρειάζεται τα εν λόγω δεδομένα να **διασυνδεθούν** όσον αφορά τους τόπους αποθήκευσής τους (βάσεις

⁴ Η μετάφραση είναι δική μας. Το αγγλικό κείμενο έχει ως εξής: In many cases, the information may be spread over different databases or information points of local administrations. A better transparency of public sector information can therefore strengthen the rights conferred by the EC Treaty by improving the practical conditions for their application.».

διαφόρων φορέων), να **ομογενοποιηθούν** ως προς το σύστημα τεκμηρίωσης και εξόρυξης τους και να **καταστούν προσιτά**, με τη βοήθεια, κυρίως, του διαδικτύου.

2.2.7 Πρόσβαση στα προϊόντα της αγοράς

Ειδικά ως προς την «πληροφορία του δημοσίου τομέα» το Green Paper επισημαίνει τις ευνοϊκές επιπτώσεις που θα έχει η διάχυσή της στην εσωτερική αγορά, αφού θα διευκολύνει τους καταναλωτές να κινούνται σε όλο το εύρος της E.E.: «Η πρόσβαση στην πληροφορία δημοσίου τομέα υπερβαίνει ζητήματα κινητικότητας. Επιφέρει επίσης συνέπειες στον τρόπο με τον οποίο επωφελούνται οι πολίτες από την **εσωτερική αγορά**. Το έλλειμμα πληροφορίας σε ό,τι αφορά διοικητικές διαδικασίες ή τιμές, ποιότητα και συνθήκες ασφάλειας των προϊόντων αποτελεί εμπόδιο και αποτρέπει τους καταναλωτές από το να αγοράζουν αγαθά και να επωφελούνται υπηρεσιών που παρέχονται στα άλλα κράτη μέλη⁵.»

2.2.8 Συμμετοχή στην Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση

Η σημασία της πρόσβασης των πολιτών στα δεδομένα που αφορούν τη λειτουργία της E.E. και των δραστηριοτήτων της, σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο εξάιρεται επίσης ως κομβική για τη δημιουργία μιας «Ευρώπης των Πολιτών»: «**Η Ευρώπη των Πολιτών** θα γίνει πραγματικότητα μόνο όταν οι πολίτες θα συμμετέχουν ενεργά στο κτίσιμο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η συμμετοχή αυτού του είδους προϋποθέτει ότι πρόκειται για επαρκώς ενημερωμένους πολίτες σε ζητήματα που άπτονται της λειτουργίας και των δραστηριοτήτων της E.E. Η πρόσβαση σε

⁵ (η μετάφραση είναι δική μας. Για τον αναγνώστη το αγγλικό κείμενο έχει ως εξής: «Access to public sector information goes beyond mobility issues. It also has an impact on the way citizens can take advantage of the **internal market**. Lack of information on administrative procedures or on prices, quality and safety conditions of products is one of the barriers that prevent consumers from buying goods and enjoying services from other Member States.»

πληροφορίες τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και εθνικό επίπεδο μπορεί να διευκολύνει σημαντικά αυτήν τη συμμετοχή ⁶».

2.2.9 Συμμετοχή στις πολιτικές διαδικασίες του κράτους-έθνους

Προκειμένου να καλλιεργήσει το ενδιαφέρον των πολιτών της Ευρώπης για τη διαδικασία της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης, η Ε.Ε. επιδιώκει να αξιοποιήσει στο έπακρο τη δυνατότητα πληροφόρησης των πολιτών μέσω των Βάσεων Δεδομένων και του διαδικτύου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ενημέρωσης του Ευρωπαίου πολίτη για τα δικαιώματά του με τη βοήθεια της Νέας Τεχνολογίας και την αξιοποίηση των Βάσεων Δεδομένων είναι η δημοσιοποίηση, στις ηλεκτρονικές σελίδες της Επιτροπής, της Κοινοτικής Νομοθεσίας στο σύνολό της. Αντίστοιχες πρακτικές ακολουθούν όμως και κράτη-μέλη σε εθνικό επίπεδο: στη Γαλλία, π.χ. το σύνολο της εθνικής νομοθεσίας είναι επίσης διαθέσιμο σε ηλεκτρονική μορφή μέσω του διαδικτύου.

2.2.10 Το παράδειγμα του Συνήγορου του Πολίτη σε ευρωπαϊκό και σε εθνικό επίπεδο:

Η σημασία της διαφάνειας και της πρόσβασης στην –δημόσιου χαρακτήρα– πληροφορία τεκμαίρεται και από το είδος των προσφυγών που φθάνουν να εξετασθούν από τον Ευρωπαίο Συνήγορο του Πολίτη. Στο Green Paper τονίζεται σχετικά ότι «σημαντικός αριθμός των ενστάσεων που υποβάλλονται στον Ευρωπαϊκό Συνήγορο του Πολίτη αφορούν ζητήματα διαφάνειας και πρόσβαση στην πληροφορία⁷»

⁶ (η μετάφραση είναι δική μας. «A **Citizens' Europe** will only come about if citizens are to participate effectively in the building of the European Union. Such participation implies that they are well informed on issues related to the functioning of the EU and its activities. Access to information at both European and national level can greatly facilitate this.»

⁷ Η μετάφραση είναι δική μας. Το αγγλικό κείμενο έχει ως εξής: «a considerable number of the complaints lodged to the European Ombudsman deal with transparency and the access to information.»

Ενδιαφέρουσες είναι και οι «**καλές πρακτικές**» που έχουν εγκαινιαστεί σχετικά από τον έλληνα «Συνήγορο του Πολίτη». Συγκεκριμένα, ο ελληνικός αυτός θεσμός επιδιώκει αφενός τη διάχυση της δικής του –διοικητικής- πληροφορίας μέσω ψηφιοποίησης και μέσω του διαδικτύου. Αφετέρου, και αυτό έχει μεγάλη σημασία, προσπαθεί να καθιερώσει πρακτικές συνεργασίας με τη διοίκηση, που θα του επιτρέπουν τη διαρκή παρακολούθηση μιας υπόθεσης «ενδο-διοικητικά», όσο βρίσκεται δηλαδή ακόμη στο στάδιο της εξέλιξής της εντός της διοικητικής διαδικασίας. Αν αυτό επιτευχθεί, θα υπάρξει τότε ένα **δίκτυο συνεργασίας του Συνηγούρου με –κάποιες- δημόσιες υπηρεσίες**, που θα αποτελέσει ίσως και αντικείμενο ρύθμισης για το νομοθέτη.

2.3 Η κατανόηση της πολύπλοκης κοινωνικής πραγματικότητας

Εκτός όμως από την επιχειρησιακή πληροφορία που παράγεται μέσα από την καθημερινή λειτουργία του κράτους, είναι ταυτόχρονα απαραίτητη για την υποστήριξη των αποφάσεων και η μη επιχειρησιακή πληροφορία. Μη επιχειρησιακή ονομάζουμε όλη εκείνη τη πληροφορία που στοχεύει αποκλειστικά στην ανάλυση της πραγματικότητας και τη χάραξη της στρατηγικής, και δε σχετίζεται αναγκαστικά με την καθημερινή λειτουργία των φορέων. Στατιστικοί, οικονομικοί και κοινωνικοί δείκτες και δεδομένα, συνδυασμένοι με γεωγραφική πληροφόρηση, είναι μερικά παραδείγματα μη επιχειρησιακής πληροφόρησης (βλ. πιο πάνω και τη διάκριση των δεδομένων σε «αυθορμήτως παραγόμενα» και «τεκμηριωτικού τύπου», αντίστοιχα). Η πληροφορία αυτή παίζει ένα ρόλο-κλειδί για τις επιχειρήσεις σε όλους τους τομείς, ιδιαίτερα όταν σχετίζεται με τον προσδιορισμό της επιχειρηματικής στρατηγικής, το marketing, τις εξαγωγές και τις επενδύσεις. Η γρήγορη και εύκολη πρόσβαση σε αυτή την πληροφορία βοηθά τις επιχειρήσεις να κάνουν σωστές επιλογές, ενώ η έλλειψη πληροφόρησης καθυστερεί τις αποφάσεις.

2.4 Η πληροφόρηση και η στήριξη πρακτικών

Εφόσον η πληροφόρηση παίζει, όπως είδαμε, έναν κρίσιμο ρόλο για την ανάπτυξη και την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, η πρόσβαση όλων των ενδιαφερομένων σε δεδομένα κοινωνικού και οικονομικού χαρακτήρα είναι σημαντική για τη συμμετοχή της χώρας στην κοινωνία της πληροφορίας αλλά και για τον

εκσυγχρονισμό και την ανάπτυξή της. Χωρίς πληροφόρηση διοικητική, νομική, οικονομική, κοινωνική, οι φορείς δεν μπορούν να πάρουν σωστά τεκμηριωμένες αποφάσεις.

Από τα παραπάνω γίνεται φανερό ότι τα δεδομένα μπορούν να στηρίξουν τη λειτουργία αρκετών φορέων παροχής υπηρεσιών και με αυτή την έννοια πρέπει να αντιμετωπίζονται ως προϊόν. Ειδικά για τα δεδομένα του δημόσιου τομέα, υπάρχουν ακόμη σοβαρά προβλήματα για την αξιοποίηση τους από τον ιδιωτικό τομέα με στόχο την παροχή υπηρεσιών

2.5 Τα δεδομένα και η διερεύνηση της κοινωνίας της πληροφορίας

Η ανάπτυξη της κοινωνίας της πληροφορίας στη χώρα μας και πολύ περισσότερο η ανάπτυξη **της κοινωνίας της πληροφορίας για όλους**, εξαρτάται από τη δυνατότητά μας να παρατηρούμε και να αναλύουμε σωστά τον ρυθμό απορρόφησης της πληροφορικής τεχνολογίας και τις αλλαγές, τεχνολογικές και κοινωνικές, με τις οποίες αυτή συσχετίζεται. Εκτός όμως από την απορρόφηση της ψηφιακής τεχνολογίας, ακόμη κρίσιμότερο δείκτη για την ανάπτυξη της ΚτΠ αποτελεί η ανάπτυξη και χρήση ψηφιακού περιεχομένου. Διότι είναι αυτή η παράμετρος που καθορίζει ουσιαστικά τη θέση της χώρας στον παγκόσμιο καταμερισμό εργασίας, μια και ανάπτυξη των ηλεκτρονικών υποδομών μπορούμε να επιτύχουμε αναβαθμίζοντας απλώς την κατανάλωση ψηφιακών προϊόντων. Αν η παρακολούθηση της απορρόφησης της ψηφιακής τεχνολογίας μπορεί να οργανωθεί, σε κάποιο βαθμό, μέσα από τη μέτρηση ενός συγκεκριμένου, περιορισμένου, αριθμού δεικτών, η γενικότερη ανάλυση των φαινομένων που συμβάλλουν στην ανάπτυξη γοργών ή αργών ρυθμών απορρόφησης αλλά και των επιπτώσεων για την παραγωγή και την κοινωνία απαιτεί τη συνδρομή της κοινωνικοοικονομικής έρευνας. Είναι λοιπόν αδύνατη η αντιμετώπιση αυτού του στόχου από έναν και μόνο φορέα (για παράδειγμα από ένα παρατηρητήριο), παρόλο που η συμβολή του θα ήταν σημαντική.

Όπως αναπτύχθηκε στο πλαίσιο της παρούσας διαβούλευσης αλλά και όπως προκύπτει από τα συμπεράσματα της διαβούλευσης της ΟΕ Γ1 «Κοινωνία της Πληροφορίας, Κοινωνιολογία και Τεχνολογία», η μελέτη της Κοινωνίας της Πληροφορίας στηρίζεται σε μια πληθώρα κοινωνικο-οικονομικών παραγόντων. Κατά

συνέπεια, απαιτούνται για τη μελέτη της πλήθους κοινωνικο-οικονομικών δεδομένων. Φαίνεται μάλιστα ότι η ανάγκη πολύ-πρισματικής, θα έλεγε κανείς, προσέγγισης, του φαινομένου της ΚτΠ αποτελεί πλέον κοινό τόπο και για άλλες, περισσότερο «τεχνικές» επιστήμες, όπως π.χ. η νομική. Ο Σπύρος Σημίτης [...] παρατηρεί σχετικά ότι **«Ούτε η εξέλιξη της κοινωνίας της πληροφορίας ούτε οι επιπτώσεις της μπορούν να αναλυθούν σωστά, όσο κανείς επικεντρώνει την προσοχή του αποκλειστικά σε μία από τις πολυάριθμες της πτυχές.»** (η υπογράμμιση δική μας). Ο ίδιος θεωρεί ότι (νομικά) ζητήματα –που αποτελούν, επισημαίνουμε από την πλευρά μας, πρόσφορα παραδείγματα σχεδιασμού και άσκησης πολιτικής- όπως π.χ. οι προϋποθέσεις της προστασίας των προσωπικών δεδομένων και ο καθορισμός των ειδικών συνθηκών του ηλεκτρονικού εμπορίου, δεν μπορούν να καθορισθούν «χωρίς να τοποθετηθεί το καθένα από τα δυο αυτά παραδείγματα σε ένα ευρύτερο πλαίσιο, που όχι μόνο να υποδεικνύει τα βασικά χαρακτηριστικά της κοινωνίας της πληροφορίας αλλά και να επιτρέπει το συσχετισμό των διαφόρων της πτυχών» [...]. Η θέση αυτή συνηγορεί υπέρ του επιχειρήματος που αναπτύσσεται σε πολλά σημεία της παρούσας έκθεσης, σύμφωνα με το οποίο η μελέτη του ίδιου του φαινομένου της ΚτΠ εν όλω, καθώς και επιμέρους πλευρών και εκφάνσεών της, η χάραξη σχετικών πολιτικών και η λήψη ρυθμιστικών αποφάσεων, προϋποθέτουν μια σύνθετη μελέτη πηγών, δεδομένων, όψεων. Παραπέρα, το ίδιο επιχείρημα υποστηρίζει ότι μια τέτοια αντιμετώπιση προϋποθέτει τη χρήση εργαλείων που αποτελούν τα ίδια στοιχεία της ΚτΠ, δηλαδή τη συνδυαστική και συγκριτική χρήση ψηφιοποιημένων κοινωνικο-οικονομικών δεδομένων και του διαδικτύου.

Όπως αναφέρεται χαρακτηριστικά και στο πόρισμα της Διαβούλευσης της ομάδας Γ1, αναφορικά με το ειδικότερο θέμα της αναδιάρθρωσης των επιχειρήσεων χάρη στις νέες ΤΠΕ, «είναι απαραίτητη η μελέτη των θεσμικών, κοινωνικών και πολιτισμικών «μεταβλητών» του προβλήματος. Μεταξύ αυτών θεωρήθηκαν ιδιαίτερα σημαντικές οι εξής:

- «Τα επιχειρηματικά - οικονομικά – κοινωνικά δίκτυα μέσα στα οποία δρα η επιχείρηση (ή οι διάφοροι τύποι επιχειρήσεων).
- Η σχέση κράτους – χρηματιστικών και τραπεζικών θεσμών - επιχειρήσεων ή δημόσιων πολιτικών και επιχειρήσεων.

- Οι εργασιακές σχέσεις και πρακτικές ανάλογα με το μέγεθος και τον τύπο των επιχειρήσεων.
- Οι μεταβολές στην απασχόληση και στη σύνθεση του εργατικού δυναμικού
- Η επιχειρηματική κουλτούρα και ιδίως οι διαφορετικές επιχειρηματικές κουλτούρες ανάλογα με τον τύπο των επιχειρήσεων ή τη μορφή της ιδιοκτησίας.
- Η σχέση επιχειρηματικότητας και οικογένειας, ιδίως στην περίπτωση των πολύ μικρών επιχειρήσεων.»

Στη συνέχεια, ο συντάκτης του πορίσματος τονίζει τη σημασία της διεπιστημονικής προσέγγισης: «Είναι προφανές», υποστηρίζει, «ότι οι ανωτέρω «μεταβλητές» είναι κλασικές στην θεωρία και την ανάλυση της οικονομίας και των επιχειρήσεων. Αυτό που εδώ τονίζεται είναι **η ανάγκη να μελετηθούν σε βάθος, από διαφορετικές επιστημονικές οπτικές** (ο τονισμός δικός μας, σ.τ.σ.) και κυρίως εστιάζοντας στις στρατηγικές τεχνολογικής ανανέωσης και επιχειρηματικής αναδιάρθρωσης.»

Το παράδειγμα αυτό αποδεικνύει την ευστάθεια της θέσης που προηγήθηκε, ότι δηλαδή, για τη μελέτη του φαινομένου της ΚτΠ, απαιτείται πληθώρα δεδομένων, προερχόμενων από διαφορετικές πηγές, επιστήμες, φορείς. Πρόκειται, κατά συνέπεια, για δεδομένα που παρήχθησαν για διαφορετικούς σκοπούς, με διαφορετικούς τρόπους και μεθοδολογίες. Τα δεδομένα αυτά εν μέρει μόνο μπορεί να παράγονται *ad hoc*, για τους σκοπούς μιας τέτοιας μελέτης. Σε μεγάλο βαθμό, πρόκειται, αντίθετα, για δεδομένα που παράγονται είτε για την εξυπηρέτηση άλλων ερευνητικών σκοπών, είτε «αυθόρμητα», όπως είδαμε, από τη λειτουργία συγκεκριμένων διοικητικών μονάδων, είτε και επί τούτου, και πάλι όμως στο πλαίσιο της λειτουργίας τέτοιων μονάδων. Έτσι, για να αναφέρουμε ένα ενδεικτικό παράδειγμα, για τη μελέτη της ΚτΠ χρειάζεται να γνωρίζουμε ταυτόχρονα π.χ. στοιχεία για το εισόδημα, τις δεξιότητες, τη γλωσσομάθεια και ενδεχομένως την κουλτούρα μερίδων ή του συνόλου του πληθυσμού, αλλά και στοιχεία για τα υπάρχοντα ενεργειακά και τηλεπικοινωνιακά δίκτυα, ιδιωτικά και δημόσια. Αυτό συνεπάγεται ότι θα πρέπει να είμαστε σε θέση –για την ακρίβεια: να είναι σε θέση όποιος χαράσσει και εφαρμόζει πολιτική στους συγκεκριμένους τομείς- να χρησιμοποιήσουμε δεδομένα ορθά,

αξιόπιστα, προσιτά, και κωδικοποιημένα με τρόπο που να επιτρέπουν τη συσχέτισή τους.

Καλά παραδείγματα για να διαπιστωθεί η ανάγκη της πολύ-πρισματικής και της διεπιστημονικής προσέγγισης της ΚτΠ προσφέρουν και ορισμένες από τις προτάσεις που περιλαμβάνονται στο πόρισμα της ΟΕ Γ1 «. Έτσι, στην «Πρόταση 5» γίνεται λόγος για «σχεδιασμό κεντρικών ερευνητικών αξόνων και ... κατάστροφη μεγάλων ερευνητικών προγραμμάτων κοινωνιολογικού – ιστορικού χαρακτήρα, με θέμα π.χ. τη συγκριτική ανάλυση της εισαγωγής των ΤΠΕ σε άλλες χώρες και με τη συμμετοχή των ίδιων των κοινωνικών επιστημόνων. Για το σκοπό αυτό πρέπει να **ενθαρρυνθούν διαδικασίες διαβούλευσης και διαλόγου μεταξύ των διαφορετικών κλάδων των κοινωνικών επιστημών (οικονομικά της τεχνολογίας, οικονομικά της ανάπτυξης, ιστορική κοινωνιολογία, συγκριτική πολιτική επιστήμη).**» (η υπογράμμιση δική μας).

Στο ίδιο πνεύμα κινείται και η επόμενη «Πρόταση 6» που εισηγείται «ανάλογες διαδικασίες» για την ενίσχυση της επικοινωνίας και την «αναζήτηση **«κοινών κωδίκων» μεταξύ των τεχνολόγων, των επιχειρηματιών, των επαγγελματικών οργανώσεων, των συνδικάτων και των κοινωνικών επιστημόνων.**» (η υπογράμμιση δική μας). Στη συνέχεια προτείνεται μάλιστα (Πρόταση 8) η **«Εγκατάσταση, οργάνωση και ενίσχυση σταθερού Διεπιστημονικού Ερευνητικού Δικτύου για την μελέτη των επιπτώσεων των ΤΠΕ στην Εργασία και την Απασχόληση.**» αλλά και αντίστοιχου δικτύου για τις ΜΜΕ: (Πρόταση 9: Εγκατάσταση, οργάνωση και ενίσχυση σταθερού Διεπιστημονικού Ερευνητικού Δικτύου για την μελέτη των προβλημάτων, των μεθόδων διάδοσης και των επιπτώσεων των ΤΠΕ στις Μικρές και Μεσαίες Επιχειρήσεις.). Οι προτάσεις 10 και 11 («Ενίσχυση της έρευνας στα ζητήματα που αφορούν στον ρόλο που έχουν η οικογένεια, το «κοινωνικό κεφάλαιο», η κοινωνία πολιτών, η εκπαιδευτική διαδικασία στην πρόσληψη των ΤΠΕ και στην ανάπτυξη της ΚτΠ» και «Οργάνωση, συντονισμός και ενίσχυση των ερευνών που εξετάζουν την επίπτωση των ΤΠΕ στη θέση της γυναίκας στην παραγωγή, στην απασχόληση, στην κοινωνία και την οικογένεια.») καθιστούν περαιτέρω εμφανέστερη την ανάγκη να μελετώνται και να συσχετίζονται σταθερά διάφορα και διαφορετικά μεταξύ τους

αντικείμενα, προκειμένου να υπάρξει καλή και σε βάθος γνώση του φαινομένου (ενν.: της ΚτΠ).

Σε όλες τις πιο πάνω περιπτώσεις διαφαίνεται καθαρά η ανάγκη πορισμού και εντατικής χρήσης των αντίστοιχων –επιχειρησιακών και ερευνητικών- δεδομένων, για την εξυπηρέτηση:

- του πρώτου στόχου, που είναι η μελέτη του φαινομένου της ΚτΠ
- του δεύτερου και συνακόλουθου στόχου, που είναι η χάραξη των σχετικών πολιτικών και η διαρκής -κριτική και αναστοχαστική- παρακολούθηση της εφαρμογής τους.

Βλέπουμε έτσι, με αφορμή και τα συγκεκριμένα παραδείγματα, ότι η μελέτη της ΚτΠ με τη βοήθεια των κοινωνικο-οικονομικών δεδομένων αποτελεί, κυρίως λόγω της πολλαπλότητας των αναγκαίων δεδομένων [ερευνητικά, επιχειρησιακά, αυθορμήτως παραγόμενα («αρχαιακά»), τεκμηριωτικά (επί τούτου παραγόμενα) (1)] αλλά και της φύσης του ερευνώμενου αντικειμένου και της στενής διασύνδεσης και εν μέρει ταύτισής του με το ζήτημα της ψηφιακής τεχνολογίας και του διαδικτύου (2) πρόσφορο παράδειγμα για τη συζήτηση του γενικότερου προβλήματος των κοινωνικο-οικονομικών δεδομένων στην εποχή της ψηφιακής τεχνολογίας και του διαδικτύου. Αυτός εξάλλου είναι και ο λόγος που επελέγη ο συνδυασμός των δυο αυτών ξεχωριστών προβληματικών στο πλαίσιο της παρούσας διαβούλευσης. Το παράδειγμα δηλαδή της χρήσης των ψηφιοποιημένων κοινωνικο-οικονομικών δεδομένων με τη βοήθεια και του διαδικτύου στη μελέτη της ΚτΠ μπορεί να μας επιτρέψει να διατυπώσουμε υποθέσεις και προτάσεις με γενικότερη ισχύ σχετικά με το πρόβλημα των κοινωνικο-οικονομικών δεδομένων στη χώρα μας.

Συνοψίζοντας, η αποτελεσματική κατανόηση και ανάπτυξη της ΚτΠ απαιτεί:

1. Πολλά δεδομένα, προερχόμενα από διαφορετικές πηγές
2. Αξιόπιστα (ποιοτικά, άρα: ανοιχτά στην κριτική και τη συζήτηση)

3. Ψηφιοποιημένα, δηλαδή: τεκμηριωμένα και αποθηκευμένα με τρόπο που να επιτρέπει: α) πρόσβαση (ανοιχτά και φτηνά), β) συνδυασμό (εργαλεία ενοποίησης: μεθοδολογία ΤΚΔ, διαδίκτυο)
4. Συνέχεια στο χρόνο: διασφάλιση του δημόσιου και ανοιχτού χαρακτήρα και της υπαγωγής σε κανόνες συλλογής-αποθήκευσης- επεξεργασίας- πρόσβασης ακόμη και των ιδιωτικά συλλεγόμενων δεδομένων.
5. Συγκριτικά: συνέχεια στο χώρο

Μια τέτοια αντιμετώπιση συνεπάγεται, όπως είναι φανερό, ορισμένες συνέπειες στους επιμέρους τομείς παραγωγής, αποθήκευσης, χρήσης κλπ των δεδομένων. Οι συνέπειες αυτές κατά τομέα αναπτύσσονται αμέσως πιο κάτω.

3 Η ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Η σημερινή κοινωνία έχει οργανωθεί στη βάση της παραγωγής και της ανταλλαγής υλικών προϊόντων. Όμως η πληροφορία είναι ένα άυλο προϊόν και επομένως η παραγωγή, η συσσώρευση και η διακίνησή του απαιτούν διαφορετικές κοινωνικές και τεχνικές προϋποθέσεις.

Η παραγωγή δεδομένων είναι λοιπόν ένας σημαντικός παραγωγικός τομέας, και ως τέτοιος χαρακτηρίζεται από τα μέσα και τις παραγωγικές του διαδικασίες, καθώς και από τις σχέσεις παραγωγής που αναπτύσσονται σε αυτόν. Όπως κάθε παραγωγικός τομέας, όπως δηλαδή η βιομηχανία ή η αγροτική παραγωγή, χρειάζεται και αυτός μια δική του πολιτική για να αναπτυχθεί σωστά. Μια τέτοια πολιτική δε θα αφορά μόνο την κυβέρνηση αλλά και τους ίδιους τους παραγωγικούς φορείς και τους πολίτες, που είναι σημαντικοί καταναλωτές δεδομένων.

Η παραγωγή των δεδομένων παρουσιάζει ορισμένες ιδιομορφίες σε σχέση με άλλους τομείς, που σχετίζονται με τον τρόπο και τις διαδικασίες μέσα από τις οποίες αυτή ανέκυψε. Σχεδόν κάθε φορέας παράγει και, πολύ περισσότερο, καταναλώνει δεδομένα. Λογιστικά συστήματα, συστήματα πωλήσεων, συστήματα μάρκετινγκ κ.λ.π είναι λίγα μόνο από τα εργαλεία παραγωγής που λειτουργούν σε καθημερινή βάση σε μία επιχείρηση συνθέτοντας ένα μεγάλο όγκο εργασιών. Αυτές οι λειτουργίες βασίζονται πολύ συχνά σε δεδομένα που δεν παράγονται στο εσωτερικό της επιχείρησης αλλά από τρίτους, πολύ συχνά μάλιστα για λογαριασμό της επιχείρησης. Αναδύεται έτσι μία ολόκληρη επιχειρησιακή δραστηριότητα συμβούλων, εταιρειών δημοσκοπήσεων και έρευνας αγοράς, ερευνητικών φορέων κ.λ.π που παράγουν δεδομένα. Τα δεδομένα αυτά πολύ συχνά δεν αναφέρονται σε μία μεμονωμένη επιχείρηση αλλά σε συγκεκριμένα κοινωνικοοικονομικά φαινόμενα, κρίσιμα για τη δράση των επιχειρήσεων. Όμως, όπως πολύ νωρίς έγινε κατανοητό, κανένας δεν επαρκεί για να συλλέξει όλα τα απαραίτητα δεδομένα, ακριβώς όπως και σε όλους τους άλλους παραγωγικούς τομείς κανένας δεν παράγει μόνος του όλα τα υλικά και τα μέσα που χρησιμοποιεί στην παραγωγή του. **Η οργάνωση λοιπόν μιας αγοράς δεδομένων είναι το ζητούμενο για να αναπτυχθεί επαρκώς αυτή η παραγωγή.** Όμως αυτή η αγορά δεν μπορεί να δημιουργηθεί από τις πρωτοβουλίες μεμονωμένων επιχειρήσεων, διότι καμιά τους δεν αντέχει την επένδυση, όταν

μάλιστα δεν είναι καθόλου βέβαιο ότι θα πορισθεί η ίδια κυρίως το τελικό όφελος. Όπως φάνηκε ωστόσο και από τις αναλύσεις που προηγήθηκαν, **τα δεδομένα είναι για πολλούς λόγους δημόσιο αγαθό** και η παραγωγή τους πρέπει να οργανωθεί συλλογικά.

3.1 Η διεθνής χαρτογράφηση παραγωγής δεδομένων:

Οι πρώτες πρωτοβουλίες μαζικής και επαναλαμβανόμενης συσσώρευσης δεδομένων ξεκίνησαν από την Αμερική (ISPR)⁸ και οφείλονται στις ανησυχίες πολιτικών κυρίως επιστημόνων να αποτυπώσουν και να συγκρίνουν κοινωνικο-πολιτικά ζητήματα σε δεδομένο χρόνο και χώρο. Η χαρτογράφηση των κινήσεων και πρωτοβουλιών σε διεθνές επίπεδο γέννησε και έχει ως προαπαιτούμενο για τη διασφάλιση της ύπαρξής της, αμοιβαιότητα ανταλλαγών τεχνογνωσίας και ανθρώπινων πόρων. Το ICPSR αρχειοθέτησε και ψηφιοποίησε τη Γενική Στατιστική Υπηρεσία της Γαλλίας και τα ακαδημαϊκά ιδρύματα του Καναδά αναζήτησαν επίσης την ίδια τεχνογνωσία από τα αμερικανικά αρχεία [R. Silberman, 1999]. Το Νορβηγικό αρχείο (www.nsd.no) ιδρύθηκε επίσης χάρις στην επιμονή του S. Rokkan, ο οποίος αφού είχε συμμετάσχει στις πρωτοβουλίες της Unesco και του ISPR στις Ηνωμένες Πολιτείες, δημιούργησε στη γενέθλια χώρα του ένα από τα πρώτα ευρωπαϊκά αρχεία. Σημαντικά αρχεία και υποδομές συσσώρευσης και επεξεργασίας δεδομένων στην Ευρώπη είναι αυτή τη στιγμή τα ακόλουθα: Essex Data Archive (Αγγλία, www.essex.uk), Zentralarchiv (ZA), (Γερμανία www.za.de), Norwegian Social Science Data Services (NSD www.nsd.no), Swedisch Social Science Data Service (SSD www.ssd.gu.se) και άλλα στην κεντρική και Βόρεια Ευρώπη. Η Νότια Ευρώπη, με εξαίρεση την Ιταλία, δημιουργεί υποδομές συσσώρευσης ή αρχεία τέλος της δεκαετίας του '90 γεγονός που επιτρέπει να σημειώσουμε επίσης ότι αυτές οι λειτουργίες συνδέονται με τη γενικότερη ανάπτυξη και τις σχέσεις εμπιστοσύνης σχέσεις μεταξύ πολίτη και κρατικής μηχανής.

⁸ ICPR: International Consortium for Political and Social Research

3.2 Η ελληνική παραγωγή δεδομένων:

3.2.1 Γενική περιγραφή της κατάστασης

(α) Η πληροφορία που διατίθεται στη χώρα μας δεν είναι μόνο λίγη. Είναι συνήθως κερματισμένη, διάχυτη και συχνά ασαφής. Αυτή η κατάσταση οφείλεται πολλές φορές στο θεσμικό πλαίσιο ή στην έλλειψή του, που διέπει την παραγωγή και τη διάχυση των δεδομένων. Κυρίως όμως οφείλεται στις διαφορετικές και συχνά αποκλίνουσες πρακτικές που αναπτύσσονται κατά την παραγωγή, τη διάχυση και την επεξεργασία των δεδομένων.

Συναρτάται επίσης με τη γενικότερη κατάσταση της ΚτΠ και της διάχυσης των ΤΠΕ στη χώρα μας, όπως αυτή περιγράφεται στο πόρισμα της ομάδας Γ1 (βλ. σχετική αναφορά). Τα δικά μας σχόλια ως προς τα δικά τους συμπεράσματα είναι τα ακόλουθα:

- Συμφωνούμε ότι «Η Ελλάδα καθυστερεί στις υποδομές (παρά τις πρόσφατες βελτιώσεις). Επίσης οι υποδομές κοστίζουν ακριβότερα. Το κόστος των υπηρεσιών παραμένει ιδιαίτερα υψηλό.
- Δεχόμαστε ότι η «βασική προωθητική δύναμη της ΚτΠ τόσο από την πλευρά της προσφοράς όσο και της ζήτησης είναι ο ιδιωτικός τομέας». Παρόλα αυτά, η κύρια δύναμη προώθησης της ΚτΠ στα ζητήματα των δεδομένων παραμένει ο δημόσιος τομέας, έστω και αν στην Ελλάδα υστερεί σημαντικά «ως προμηθευτής ψηφιοποιημένων στοιχείων, και ως “καταναλωτής”».
- «Η ΚτΠ ωθείται περισσότερο από την κατανάλωση, αν και σημειώνονται πρόοδοι και από τη μεριά της παραγωγής. Η ιδιωτική κατανάλωση αποτελεί τον βασικό παράγοντα διαμόρφωσης του προφίλ της ΚτΠ. Εξασφαλίζει ευρεία διάδοση απλών υποδομών (π.χ. τηλέφωνα, κινητό) και υστερεί σε ποιοτικά εξελιγμένες υποδομές και χρήσεις, αν και εμφανίζει ταχεία αύξηση τα τελευταία δύο χρόνια (π.χ. Η/Υ, Internet).» Στο σημείο αυτό, ειδικά για το ζήτημα των δεδομένων, η παραγωγή είναι πιο αποφασιστικός παράγων από την κατανάλωση, η οποία δεν μπορεί να εξασφαλίσει τέτοια πλεονεκτήματα.

- «Οι μεγάλες επιχειρήσεις (άνω των 10 εργαζομένων) είναι ο κατεξοχήν μοχλός διάδοσης των ΤΠΕ. Η αναλογία των Η/Υ στις επιχειρήσεις αυτές έναντι των μικρότερων και των νοικοκυριών είναι αισθητά υπέρ των πρώτων, ενώ στις άλλες ευρωπαϊκές χώρες υπάρχει ισορροπία στην κατανομή. Όμως, η χρήση των Η/Υ που κάνουν οι επιχειρήσεις είναι πριν απ' όλα “εσωστρεφής”. Τούτο συνδέεται με το ότι λείπουν (ή δεν έχουν γίνει επαρκώς κατανοητά) τα προφανή επιχειρηματικά οφέλη της πληροφορικής για τις παραδοσιακές επιχειρήσεις. Συνδέεται επίσης με το ότι δεν υπάρχει ακόμα προβλεπτό ευνοϊκό περιβάλλον συνεργασίας των επιχειρήσεων πληροφορικής με το εξωτερικό τους περιβάλλον (π.χ. με το Δημόσιο, με άλλες επιχειρήσεις, κλπ).» Το γεγονός αυτό μειώνει τη σημασία του ιδιωτικού τομέα σαν παραγωγού, αλλά εξακολουθεί να παραμένει σημαντικός καταναλωτής.
- Η μείζων καθυστέρηση στην ανάπτυξη της ελληνικής ΚτΠ αφορά στην ελλιπή μέχρι πρόσφατα ειδική εκπαίδευση, την άγνοια ή ακόμα και την τεχνοφοβία.»
- Άλλοι παράγοντες που συνεπιδρούν στην εμφάνιση καθυστερήσεων και αγκυλώσεων είναι:
- Ζητήματα κουλτούρας: συγκεκριμένα, όπως θα εξηγηθεί αναλυτικότερα, ο ελληνικός δημόσιος χώρος χαρακτηρίζεται από κατεξοχήν αντι-συνεργατική κουλτούρα.

Στο θέμα της **κοινωνικής δικτύωσης** το πόρισμα της ΟΕ Β1 περιέχει μια σημαντική παρατήρηση, που **συσχετίζει την ποιότητα της δικτυακής «υφής» της Κοινωνίας των Πολιτών με το είδος των χρησιμοποιούμενων Κωδίκων Επικοινωνίας** (βλ. σελ. 28 του πορίσματος, υπό τον τίτλο «Μορφολογία της Κοινωνίας των Πολιτών»). Το ειδικότερο ζήτημα της ανάπτυξης ψηφιοποιημένων κοινωνικο-οικονομικών δεδομένων εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τα δίκτυα και τις πρακτικές στους αντίστοιχους χώρους: επιστημονική-ερευνητική κοινότητα, δημόσιοι φορείς, ΜΜΕ κλπ.

Περαιτέρω, θα πρέπει να επισημανθούν ακόμη τα εξής σημαντικά για το ζήτημα των δεδομένων και της ΚτΠ ζητήματα:

- Το πρόβλημα της γλώσσας, που, ιδίως όσον αφορά το διαδίκτυο αλλά και την πρόσβαση σε εξω-εθνικές πηγές δεδομένων είναι κυρίως τα αγγλικά.
- Το πρόβλημα της εν γένει ορθολογικής λειτουργίας (δημοκρατική συμμετοχή, διαφάνεια, ορθολογική λειτουργία του δημοσίου, κατάσταση και λειτουργία αρχείων, κλπ) ως παράγων ανάσχεσης της διάδοσης της ΤΠΕ.
- Το γενικότερο ζήτημα των δικτύων. Στο πόρισμα της Β3 τα «δίκτυα» που συζητιούνται είναι μόνο τα τεχνολογικά. Δεν γίνεται όμως καμιά συζήτηση και συσχέτιση των κοινωνικών δικτύων με το ζήτημα των νέων τεχνολογιών. Όμως, στο πεδίο προβληματισμού που αφορά τα κοινωνικο-οικονομικά δεδομένα, παίζει τεράστιο ρόλο ο χαρακτήρας, τα επιμέρους χαρακτηριστικά και η ποιότητα των κοινωνικών αυτών δικτύων: Π.χ. επιστημονικά δίκτυα, επαγγελματικά δίκτυα, διαδικτύωση δημόσιων και ιδιωτικών φορέων, γλωσσικά δίκτυα κλπ. Χαρακτηριστική είναι ως προς την προβληματική αυτή η θέση που διατυπώνει η Λ. Μήτρου [2002] σχετικά με αυτό που αποκαλεί «ιδιαίτερα χαρακτηριστικά» των τεχνολογιών πληροφοριών και πληροφορικής: «Τα δίκτυα του κυβερνοχώρου συνιστούν **κάτι περισσότερο από υποδομή με την κλασική έννοια** (η υπογράμμιση δική μας) Συνιστούν μέσο και πεδίο επικοινωνίας και «συναλλαγής...Ιδιαίτερης επισήμανσης χρήζει», αναφέρει στη συνέχεια η ίδια, «**ο διαδραστικός χαρακτήρας** της επικοινωνίας αυτής. Η επικοινωνία μέσω των δικτύων προσδιορίζει ταυτόχρονα και τη φύση της πληροφορίας: **η πληροφορία τείνει να πάψει να είναι ένα πράγμα και να γίνει διαδικασία**, καθώς κάθε «επικοινωνιακή συναλλαγή» παράγει νέα πληροφορία» (οι υπογραμμίσεις δικές μας).

Το γενικό πρόβλημα της ποιότητας και της πρόσβασης στο παραγόμενο ψηφιακό περιεχόμενο δημόσιων και ιδιωτικών φορέων, των προδιαγραφών τυποποίησης και της διασύνδεσης και συνεργασίας των φορέων ουσιαστικά και τεχνολογικά έχει τεθεί μέχρι σήμερα με γενικό τρόπο και στην έκθεση της ομάδας Β4, που επισημαίνει ιδιαίτερα και τα προβλήματα διαχείρισης και πρόσβασης σε ό,τι αποκαλεί «ψηφιακό περιεχόμενο του Δημοσίου». Στο πλαίσιο του παρόντος προβληματισμού το ζήτημα τίθεται με πολύ πιο συγκεκριμένο τρόπο, όσον αφορά τους όρους και τις πρακτικές

χρήσης των κοινωνικο-οικονομικών δεδομένων κατά την τεκμηρίωση αποφάσεων και τη χάραξη και υποστήριξη πολιτικών.

Πιο συγκεκριμένα, η διαβούλευση ανέδειξε τα ακόλουθα προβλήματα:

- Οι πηγές των δεδομένων είναι πολλές και διάσπαρτες: Αρχεία δημοσίων Υπηρεσιών, Τράπεζες, Ιδιωτικές Εταιρίες Δημοσκοπήσεων κ.α., Ερευνητικά Ιδρύματα, Εθνική Στατιστική Υπηρεσία, Πανεπιστήμια, Ερευνητικά Ινστιτούτα, κ.α.
- Υπάρχουν σοβαρά προβλήματα τυποποίησης, κωδικοποίησης και υιοθέτησης προτύπων
- Προβλήματα πρόσβασης
- Προβλήματα προστασίας
- Προβλήματα επικοινωνίας μεταξύ παραγωγών και χρηστών
- Πολλά είδη δεδομένων
- Το κόστος «εξόρυξης» είναι συχνά σημαντικότερο από το κόστος παραγωγής
- Δεν υπάρχει εκπαίδευση στην διαχείριση της γνώσης
- Ανεπαρκής τεκμηρίωση

3.2.2 Προβλήματα που ανακύπτουν ειδικά στον ελληνικό χώρο

Τα προβλήματα που αναφέρθηκαν προηγουμένως δεν είναι αμιγώς ελληνικά. Παρόμοια προβλήματα έχουν καταγραφεί διεθνώς. Εκείνο που είναι ιδιαίτερο ελληνικό χαρακτηριστικό είναι ότι δεν έχουν δρομολογηθεί προς το παρόν διαδικασίες για την αντιμετώπισή τους. Στη συνέχεια, θα προσπαθήσουμε να κωδικοποιήσουμε τα **ιδιαίτερα προβλήματα της ελληνικής περίπτωσης**, όπως αυτά αποτυπώθηκαν στο πλαίσιο της υπό συζήτηση διαβούλευσης:

1. Τα προβλήματα κουλτούρας της ελληνικής δημοσιοϋπαλληλίας, που επισημαίνονται και στο πόρισμα της ΟΕ Γ1 (σ. 35-37) ως ανασχετικοί παράγοντες εισαγωγής της Νέας Τεχνολογίας στον δημόσιο τομέα, ισχύουν και όσον αφορά τη συλλογή, τεκμηρίωση, αποθήκευση, χρήση, διάχυση των δεδομένων που παράγονται από τη δράση του δημοσίου.

2. Η «**κουλτούρα της μη τεκμηρίωσης**» ή της «**πλημμελούς τεκμηρίωσης**», που εκτείνεται από μεμονωμένες ομάδες, π.χ. οικονομολόγοι (εργασία βάσει προτύπων), μέχρι τη διοίκηση σε όλες τις εκφάνσεις της (τοπική, γενική, ιδιωτική, δημόσια) και την πολιτική ηγεσία. Στο σημείο αυτό ανακύπτουν σειρά περαιτέρω ερωτημάτων προς διερεύνηση, από το ειδικότερο ζήτημα της τεκμηρίωσης στον ελληνικό δημόσιο λόγο, μέχρι το γενικότερο ζήτημα της σχέσης του ελληνικού πολιτισμού με την ορθολογική τεκμηρίωση, το τεκμηριωμένο επιχείρημα κλπ. Σχετικά με το ζήτημα αυτό, όπως ανιχνεύεται με αφορμή την προβληματική των δεδομένων ήταν ιδιαίτερα χρήσιμες οι παρατηρήσεις του Α. Κύρτση στην πρώτη «εισαγωγική» διαβούλευση. Ο συγκεκριμένος συζητητής πρότεινε ως περαιτέρω ζητήματα προς διερεύνηση-συζήτηση τα εξής:

- **Εντοπισμό φορέων παραγωγής και τρόπων συμπεριφοράς τους** (το χαρακτήρισε «σύστημα εξαιρετικά κλειστής αρχιτεκτονικής»)
- Εξασφάλιση **πρόσβασης** στα δεδομένα
- Εξασφάλιση **διαχείρισης** δεδομένων, που με τη σειρά της αναλύεται σε **α)** διαμόρφωση δεδομένων, **β)** οπτικοποίηση-ερμηνεία δεδομένων
- **Άνοιγμα της κλειστής αρχιτεκτονικής** με τη βοήθεια **α)** «εξορυκτών», **β)** «αναπαραστατών», **γ)** «εξασφαλιστών».
- Περιγραφή των **τρόπων χειρισμού της πληροφορίας** εκ μέρους των κατόχων της
- **Ταυτοποίηση φορέων** και δημιουργία **σεναρίων διασύνδεσης**

3. Η «**κουλτούρα της απομόνωσης**» ή της «μη συνεργασίας και ανταλλαγής». Το φαινόμενο αυτό παρατηρείται, σύμφωνα με όσα κατατέθηκαν στο πλαίσιο της Διαβούλευσης ως εμπειρίες ή/και εκτιμήσεις, **τόσο στους κόλπους της ακαδημαϊκής-ερευνητικής κοινότητας όσο και στη διοικητική-υπαλληλική πρακτική**. Παρουσιάζονται έτσι φαινόμενα εντελώς παράδοξα, όπως το «κλείδωμα» των δεδομένων που παράγονται από επιστημονική-ερευνητική δραστηριότητα, με αποτέλεσμα την επιστημονική απαξίωσή τους, σε πλήρη αντίθεση με την πρακτική στις άλλες χώρες του ανεπτυγμένου κόσμου. Εκεί, υπάρχει μεγάλη ένταση ανταλλαγής και συζήτησης γύρω από τα πορίσματα ερευνών-μελετών, κάτι που (α) ανεβάζει την αξία των πορισμάτων αυτών, αφού «κυκλοφορούν»,

γίνονται αντικείμενο συζήτησης και αξιοποιούνται πολλαπλά και (β) επιτρέπει τον κριτικό έλεγχο τους από την επιστημονική κοινότητα, κάτι που συμβάλλει στην παραγωγή αξιόπιστων δεδομένων προς τελικό όφελος όλης της κοινωνίας.

4. Είναι, επίσης, χαρακτηριστικό αυτό που αναφέρθηκε από εκπρόσωπο μεγάλου εθνικού οργανισμού. Ειπώθηκε, συγκεκριμένα, ότι η παραγωγή δεδομένων από τον οργανισμό αυτό, **δεν έχει αξιολογηθεί**, πράγμα που συνεπάγεται ότι το κράτος δεν την έχει καν αναγνωρίσει ως διακριτή παραγωγική- αξιοποιήσιμη διαδικασία, στην οποία θα έπρεπε να επενδυθούν συγκεκριμένοι πόροι.
5. Σχεδόν όλοι οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες στη διαβούλευση αναφέρθηκαν στον ρόλο και την πρακτική του εθνικού φορέα συλλογής στατιστικών στοιχείων, την **ΕΣΥΕ**. Όλοι, συγκεκριμένα: ερευνητές-επιστήμονες, εκπρόσωποι δημοσίων υπηρεσιών, εκπρόσωποι ιδιωτικών φορέων, άσκησαν, με μεγαλύτερη ή μικρότερη δριμύτητα, κριτική στη σημερινή πρακτική της ΕΣΥΕ. Παρά την πρόοδο που έχει γίνει τα τελευταία χρόνια , εξακολουθούν οι υπηρεσίες της να κοστίζουν ακριβά, η πρόσβαση στα αρχεία της παραμένει δύσκολη και οι διαδικασίες γραφειοκρατικές. Ένα συμπέρασμα που προέκυψε επίσης, περίπου ομόφωνα και αβίαστα από τις εργασίες της διαβούλευσης, είναι ότι **το καθεστώς που διέπει την ΕΣΥΕ πρέπει να αλλάξει**.
6. Επίσης, έγινε λόγος, αναφορικά και με την ΕΣΥΕ αλλά και με άλλες πηγές δεδομένων, για **απαξίωση των εθνικών πηγών δεδομένων σε επίπεδο άμεσης χρήσης**. Οι λόγοι είναι πολλαπλοί και έχουν ήδη αναφερθεί με διάφορες αφορμές: η έλλειψη ομοιογένειας, η ασυνέχεια και η αποσπασματικότητα, κυρίως όμως η πλήρης αδιαφάνεια, η έλλειψη ανταλλαγής, συζήτησης και κριτικής, το «κλείδωμα», όπως ήδη αναφέρθηκε, καθώς και η έλλειψη της σχετικής με τα δεδομένα πληροφόρησης («πού υπάρχει τι»). Αυτό, τονίστηκε, οδηγεί συχνά τους χρήστες, είτε πρόκειται για ιδιώτες επιστήμονες είτε και για μεγάλους εθνικούς φορείς να καταφεύγουν στην **ανεύρεση ελληνικών δεδομένων μέσω ευρωπαϊκών ή διεθνών πηγών !** (π.χ. Eurostat).

3.2.3 Οι στρατηγικές αντιμετώπισης των προβλημάτων αυτών

Συνοπτικά, η διαβούλευση κατέγραψε κατ' αρχάς τις ανάγκες που θα πρέπει να καλυφθούν, και στη συνέχεια τους τρόπους με τους οποίους μπορεί να γίνει κάτι τέτοιο:

1. **Ανάγκη για πληροφόρηση:** Η πληροφόρηση θα πρέπει να απαντά κυρίως στο «πού» του εντοπισμού των δεδομένων, δευτερευόντως δε σε ζητήματα διαθεσιμότητας, όρων απόκτησης κ.λ.π. Για να μπορεί να παρέχεται μια τέτοια πληροφόρηση χρειάζεται ένα **ολοκληρωμένο σύστημα πληροφόρησης**. Το **ΕΚΤ** το κάνει σε έναν βαθμό, επισημάνθηκε ωστόσο ότι εμφανίζει δυσκολίες να το κάνει ολοκληρωμένα, λόγω του εύρους των πληροφοριών που διαχειρίζεται. Πιο συγκεκριμένα, εκτιμήθηκε ότι το ΕΚΤ, στο οποίο η πολιτεία ανέθεσε μια τέτοια λειτουργία, βρέθηκε αντιμετώπιμο με την αρμοδιότητα κάλυψης όλων των επιστημών. Θα έπρεπε, λοιπόν, να δημιουργεί διαφορετικά εκάστοτε πρότυπα. Έπρεπε τελικά για να λύσει το πρόβλημα να στραφεί μάλλον στην «περιφερειακή διάσταση», δηλαδή άλλοι φορείς να είναι υπεύθυνοι για τα ερευνητικά, άλλοι για τα ιατρικά κ.λ.π.
2. **Ανάγκη για τεκμηρίωση**, συγκεκριμένα: ανάγκη προτύπων τεκμηρίωσης, οργάνωσης δεδομένων με ταξινομικά κριτήρια και συστημάτων που στηρίζουν την τεκμηρίωση.
3. **Ανάγκη virtual παρουσίας ενός δικτύου.**
4. **Ανάγκη ενίσχυσης της έρευνας:** τα δεδομένα παράγονται για λόγους επιχειρησιακούς, επομένως έχουν όρια. Εάν θέλουμε να είναι χρήσιμα και σε τρίτους, θα πρέπει η προβληματική να προέλθει από αυτούς ακριβώς τους τρίτους. Όσο και αν φαίνεται περίεργο, ο χώρος αυτός θα πρέπει να γίνει εκμεταλλεύσιμος και να συνδεθεί με τους υπόλοιπους. Ένας επιχειρησιακός οργανισμός θα αγοράσει πιο εύκολα από έναν ερευνητικό που στερείται πόρων. Ούτε οι επιχειρησιακοί ούτε και οι ερευνητικοί έχουν ωστόσο αναπτύξει προβληματική αμοιβαίας προσέγγισης, γιατί υποτιμούν πιθανά ότι σε βάθος χρόνου κάτι τέτοιο θα είναι απαραίτητο. Οι μεν ερευνητές προτιμούν να πετύχουν τον άμεσο στόχο, για να έχουν άμεσα αξιοποιήσιμα αποτελέσματα. Οι επιχειρησιακοί οργανισμοί, από την δική τους πλευρά, ενεργούν με όμοιο τρόπο,

εφόσον για την αξιοπιστία των δεδομένων τους δεν παίρνουν feed back από την ερευνητική κοινότητα. Λείπει δηλαδή αυτός ο **ενδιάμεσος**, ο τρίτος, και κατά συνέπεια λείπει η αξιοπιστία των δεδομένων. Αυτός ο **σύνδεσμος**, ο τρίτος, είναι οι τεχνικές και τα εργαλεία, τα οποία θα αναδείξουν τις αντιφάσεις, πράγμα που συνήθως δεν γίνεται από τον φορέα παραγωγής. Κάτι τέτοιο θα οδηγούσε σε καλύτερη ανάλυση, επεξεργασία κ.λ.π. όπως γίνεται με το reporting π.χ. των επιχειρήσεων, μια επιχειρησιακή λειτουργία η οποία προέρχεται άλλωστε από την ερευνητική διαδικασία. Ο αποκλεισμός της, αντίθετα, μπορεί να μπλοκάρει τη διαδικασία αυτή μελλοντικά. Διατυπώθηκε, τέλος, με βάση και τη συζήτηση που διεξάγεται ταυτόχρονα σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η ιδέα ενός **φορέα-διαμεσολαβητή**, που θα αγόραζε και στη συνέχεια θα παραχωρούσε (όχι σε μόνιμη βάση) δεδομένα στους ερευνητές για επεξεργασία.

5. Ανάγκη μιας **ευέλικτης αγοράς** δεδομένων. Ένα από τα σοβαρά προβλήματα σήμερα είναι ότι δεν είναι γνωστή η ζήτηση. Αυτόν τον ρόλο της ταύτισης προσφοράς-ζήτησης θα μπορούσαν να τον είχαν παίξει τα κέντρα τεκμηρίωσης, δεν το έκαναν όμως. Αφού λοιπόν δεν ξέρουμε τη ζήτηση-προσφορά, δεν μπορούμε και να την αξιολογήσουμε. Δεν υπάρχει σύστημα τιμών (δεν κοστολογείται). Από την άποψη αυτή, προτάθηκε η ιδέα μιας **ρυθμιστικής αρχής**, μιας και θα πρόκειται για ελεύθερη αγορά, διάχυση, ασφάλιση, προστασία του πολίτη κ.λ.π.
6. Ανάγκη **διασφάλισης της ποιότητας**: Η σημερινή κατάσταση της απομόνωσης, της μη κυκλοφορίας του αγαθού «δεδομένο», έχει ως αποτέλεσμα να μη διασφαλίζεται ουσιαστικά η ποιότητά του. Αυτό ισχύει ιδίως στον βαθμό που πρόκειται για δεδομένα που παράγονται στο πλαίσιο της ερευνητικής διαδικασίας: οι φυσικοί αξιολογητές τέτοιων δεδομένων και διασφαλιστές, ταυτόχρονα, της ποιότητάς τους, θα ήταν οι άλλοι επιστήμονες, ερευνητές, χρήστες και σχολιαστές των δεδομένων αυτών. Μέσω της χρήσης και της κριτικής, της υπαγωγής των δεδομένων στον έλεγχο της επιστημονικής κοινότητας, εξασφαλίζεται και η ποιότητά τους. Αυτό φυσικά προϋποθέτει μια εύρωστη επιστημονική-ερευνητική κοινότητα, με ανεπτυγμένες διαδικασίες εσωτερικού –και διεπιστημονικού- διαλόγου και κριτικής. **Ο ποιοτικός έλεγχος διασφαλίζεται λοιπόν μέσα από τη διάχυση, αφού ό,τι διαχέεται, ελέγχεται.** Η διάχυση και πρόσβαση προϋποθέτουν, βεβαίως, την καταγραφή. Η δυνατότητα πρόσβασης επιτυγχάνεται έτσι ουσιαστικά μέσα από επαρκή **τεκμηρίωση (documentation)**.

7. **Αξιοποίηση των πλεονεκτημάτων τόσο του ιδιωτικού όσο και του δημόσιου τομέα.** Πρέπει να αξιολογηθεί σωστά το γεγονός ότι ο δημόσιος τομέας είναι ένας βασικός παραγωγός δεδομένων.
8. **Ανάγκη δημόσιας επένδυσης.** Όπως συνέβη και άλλες φορές, ο τεχνολογικός εκσυγχρονισμός της χώρας στηρίζεται στα πρώτα βήματα από κρατικές πρωτοβουλίες, μέχρις ότου δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις για να λειτουργήσει η αγορά. Είναι άλλωστε γνωστό ότι η ανάπτυξη των ΗΠΑ στο πεδίο της πληροφορικής τεχνολογίας βασίστηκε σε ένα πολύ μεγάλο βαθμό στις κρατικές και ιδιαίτερα στις στρατιωτικές επενδύσεις. Αυτό φυσικά δεν σημαίνει ότι η παραγωγή των δεδομένων θα είναι εξ ολοκλήρου ή κυρίως κρατική. Ωστόσο, εκεί που η αρχική επένδυση δεν είναι αποδοτική, τουλάχιστον μέχρι να διαμορφωθεί κάποια ζήτηση, η κρατική επένδυση δεν θα πρέπει να αποκλείεται, όπως άλλωστε συμβαίνει και σε άλλες βασικές υποδομές (δρόμοι, δίκτυα κ.λ.π). Η πραγματοποίηση δημόσιας επένδυσης ώστε να δρομολογηθεί η επίλυση των προβλημάτων που προαναφέρθηκαν, φαίνεται πως αποτελεί κοινό τόπο, τόσο για τους συμμετέχοντες στη διαβούλευση όσο και γενικότερα. Συγκεκριμένα, υπέρ της δημόσιας επένδυσης ώστε να καταστούν τα –δημοσίου χαρακτήρα- δεδομένα προσιτά και «χρηστικά», τάσσονται και οι συντάκτες του Green Paper. Η σχετική επιχειρηματολογία ανάγεται τόσο στην υποβοήθηση της ανάπτυξης της συναφούς οικονομικής δραστηριότητας εκ μέρους του δημοσίου, όσο και αυτοτελώς, σε λόγους που αφορούν τη λειτουργία του δημοσίου καθεαυτή (ορθολογικότητα, αποτελεσματικότητα, διαφάνεια, κλπ). Μια στρατηγική πρέπει να διασφαλίζει την συνεργασία ανάμεσα στον ιδιωτικό και τον δημόσιο τομέα, επιτρέποντας έτσι αφενός την πολλαπλή αξιοποίηση του περιεχομένου που παράγει ο πρώτος, και αφετέρου την χάραξη κατάλληλων παρεμβάσεων για την ανάπτυξη.
9. **Ανάγκη ρυθμιστικής επέμβασης.** Εκεί πάντως που η κρατική παρέμβαση κρίνεται ως απαραίτητη, είναι, σύμφωνα με τα παραπάνω, στα ζητήματα διαμεσολάβησης, θεσμοποίησης, ρύθμισης της λειτουργίας του συγκεκριμένου τομέα.

3.3 Ο ρόλος της έρευνας στην παραγωγή αξιόπιστων δεδομένων

3.3.1 Ο σχεδιασμός εμπειρικών καταγραφών

Τα κοινωνικά φαινόμενα χαρακτηρίζονται από την πολυπλοκότητα τους αλλά και από την αστάθεια τους. Υπάρχει λοιπόν μεγάλη δυσκολία αξιόπιστης παρατήρησης των κοινωνικών φαινομένων. Η παρατήρηση αυτή βασίζεται στην κατασκευή νοηματικών πλαισίων που την καθιστούν δυνατή. Τέτοια νοηματικά πλαίσια δεν παράγονται φυσικά μόνο από την επιστήμη. Η επιστήμη είναι ωστόσο εκείνη που μπορεί να διασφαλίσει την αξιοπιστία τους. Από τη στιγμή που ένα σύστημα μεταβλητών και δεικτών κατασκευαστεί, είναι δυνατόν να εφαρμοσθεί σε πολλαπλές καταγραφές που διενεργούνται από ειδικευμένους αλλά συνήθως μη ερευνητικούς οργανισμούς.

Τα δεδομένα που παράγονται είναι ανοικτά σε πολλαπλές αναγνώσεις και η επιστημονική έρευνα είναι αυτή που παρέχει τα αξιόπιστα νοηματικά πλαίσια για αυτές τις αναγνώσεις. Στο βαθμό που τα κοινωνικά φαινόμενα εξελίσσονται, τα νοηματικά πλαίσια και οι δείκτες πρέπει να εξελίσσονται επίσης και κατά τούτο η συμβολή της επιστημονικής έρευνας είναι ανεκτίμητη.

3.3.2 Ο έλεγχος των δεδομένων

Εφόσον τα δεδομένα είναι ανοικτά σε πολλαπλές αναγνώσεις, είναι επίσης ανοικτά σε επικίνδυνες ιδεολογικοποιήσεις και παρερμηνείες, αλλά και σε λάθη μέτρησης. **Η επιστημονική έρευνα, μέσα από την επαναλαμβανόμενη ανάλυση των δεδομένων, είναι αυτή που διασφαλίζει την αξιοπιστία των δεδομένων.** Η επιστημονική έρευνα δεν έχει ως στόχο την παραγωγή δεδομένων καθεαυτή. Έχει όμως ως στόχο αφενός την παραγωγή των θεωρητικών εργαλείων που θα καταστήσουν δυνατή και κυρίως αξιόπιστη την παραγωγή των δεδομένων και αφετέρου τον έλεγχο των δεδομένων μέσα από την ανάλυση και την ερμηνεία.

Το ζήτημα της αξιοπιστίας δεν έχει μόνο επιστημονικό αλλά και πολιτικό ενδιαφέρον. Η έρευνα είναι κατεξοχήν η διαδικασία που μπορεί να εγγυηθεί την

προστασία του πολίτη απέναντι σε παρερμηνείες και λάθος δεδομένα. Αυτή η προστασία είναι πολύ συχνά εξίσου κρίσιμη π.χ. με την προστασία των ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων, αφού εσφαλμένα δεδομένα μπορεί να οδηγήσουν στον σχηματισμό εσφαλμένων πεποιθήσεων, αποφάσεων, ρυθμίσεων, κλπ. με κρίσιμα πολιτικά και κοινωνικά αποτελέσματα. Ωστόσο, δεν λαμβάνονται μέχρι σήμερα ουσιώδη μέτρα για την εξασφάλιση της προστασίας αυτής.

4 ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ

4.1 Περαιτέρω συστηματική διερεύνηση

Προκειμένου να χαραχθούν και να εφαρμοσθούν αποτελεσματικά οι όποιες πολιτικές και τα όποια μέτρα, όπως αυτά που προτείνονται αμέσως πιο κάτω, ή άλλα αντίστοιχα, είναι, κατ' αρχάς, απαραίτητο, να διερευνηθούν και να διερευνώνται συστηματικά τα ευρύτερα ζητήματα που ανέκυψαν από την πιο πάνω ανάλυση και περιγράφουν την «παθολογία» της ελληνικής περίπτωσης. Αν, δηλαδή, όσον αφορά τη γενικότερη αντιμετώπιση του προβλήματος μπορούμε να διδαχθούμε από την ευρωπαϊκή και διεθνή εμπειρία, η αποτελεσματική μετάγχιση ευρωπαϊκών και διεθνών πρακτικών στα καθ' ημάς προϋποθέτει καλή γνώση των ιδιαιτεροτήτων του ελληνικού χώρου. Σ' αυτή τη λογική ακολουθεί σύνοψη των προτάσεων σχετικά με τη μελέτη συγκεκριμένων ζητημάτων, που διατυπώθηκαν στο πλαίσιο της διαβούλευσης:

- **ανάδειξη των δράσεων των κοινοτήτων** εκείνων (επιστήμονες, διοικητικοί υπάλληλοι, εμπειρογνώμονες, χρήστες) που είχαν λόγο για τα δεδομένα μέχρι σήμερα και **αποτύπωση των ερωτημάτων τους**, πράγμα που είναι σήμερα, με τη νέα τεχνολογία, πολύ πιο εύκολο και φτηνό
- **καταγραφή φορέων και πρακτικών**, ανεπίσημων ή θεσμικοποιημένων, που σχετίζονται με την παραγωγή, διάχυση, χρήση των δεδομένων, και διάχυση της σχετικής πληροφόρησης, με τη βοήθεια και των αντίστοιχων ευρωπαϊκών και εθνικών πρωτοβουλιών (π.χ. πρόγραμμα MADIERA, για τη δημιουργία διαδικτυακής πύλης για τις κοινωνικές επιστήμες προς διευρωπαϊκή χρήση, δημιουργία ενιαίου γλωσσικού εργαλείου αναζήτησης, Κόμβος Δευτερογενούς Επεξεργασίας και Ανάλυσης Κοινωνικοοικονομικών Δεδομένων, LIMBER, κ.α.). Σημειώνεται εδώ ότι και στο πόρισμα της ΟΕ Β4 τονίζεται η ανάγκη «ενίσχυσης της παραγωγής περιεχομένου σε πολύγλωσσο περιβάλλον»
- **ερμηνεία** των συμπερασμάτων που θα προκύψουν από τις πιο πάνω διερευνήσεις, με τη βοήθεια οπτικών περισσότερων της μιας

κοινωνικών και οικονομικών επιστημών, με σκοπό την εμβάθυνση στην ιδιαιτερότητα της ελληνικής περίπτωσης και τη συνεχή διόρθωση-βελτίωση των χαρακτηρισμένων -εφαρμοζόμενων πολιτικών.

Παράλληλα θα πρέπει να χαράσσεται μια σταθερή στρατηγική γύρω από τους ακόλουθους άξονες:

4.2 Αλλαγή της κουλτούρας

Η αλλαγή της κουλτούρας αφορά το σύνολο της ελληνικής κοινωνίας, τόσο δηλαδή τους δημοσίους υπαλλήλους, όσο και τους δημοσιογράφους, τους πολιτικούς, τους επιχειρηματίες και, βεβαίως, τους επιστήμονες-ερευνητές. Η υπάρχουσα κουλτούρα χαρακτηρίζεται, όπως είδαμε, από τα εξής:

- Απόκρυψη της πληροφορίας, εφόσον η κατοχή της περιέχει κοινωνική δύναμη (εξουσία, οικονομικά οφέλη κ.λ.π)
- Προσφυγή στην πρωτογενή παραγωγή δεδομένων αντί της χρήσης ήδη διαθέσιμων δεδομένων
- Αξιολόγηση της αξίας των δεδομένων με βάση την τιμή τους.
- Τα δεδομένα δεν αντιμετωπίζονται ποτέ ως στοιχεία της υποδομής
- Τα δεδομένα δεν αντιμετωπίζονται ως δημόσιο αγαθό

Η αλλαγή της κουλτούρας θα στηριχθεί στην ανάπτυξη ανάλογων «καλών πρακτικών», που θα καταστήσουν εμφανή τα πλεονεκτήματά τους, θα ανοίξουν νέους δρόμους στην παραγωγή και την κατανάλωση των δεδομένων και θα λειτουργήσουν ως πρότυπο σε αυτή την αλλαγή.

Σε μια τέτοια αλλαγή της κουλτούρας μπορεί να συμβάλει σημαντικά η καθιέρωση ενός «κώδικα δεοντολογίας για τα δεδομένα». Ένας τέτοιος κώδικας μπορεί

- είτε να έχει χαρακτήρα «πλαίσιου» και να αφορά έτσι το σύνολο των παραγόμενων, τεκμηριωτικών, τουλάχιστον, δεδομένων, κάτι αντίστοιχο

δηλαδή με τη ρύθμιση τη προστασίας των ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων, είτε

- να υιοθετείται με ειδικότερες μορφές από επιμέρους φορείς (π.χ. ΕΚΚΕ, Ένωση Ελλήνων Κοινωνιολόγων, ΕΕΠΕ, ΑΕΙ, κλπ).
- Να υπάρξει συνδυασμός και των δύο πιο πάνω λύσεων, δηλαδή α) ρύθμιση – πλαίσιο με γενική ισχύ, β) εξειδίκευση και συγκεκριμενοποίηση ανά φορέα, επιστημονική ομάδα, επιχειρηματική δραστηριότητα κλπ.

Κάτι τέτοιο θα πρέπει πάντως να γίνει αντικείμενο ειδικής συζήτησης, ενώ θα πρέπει να ληφθεί υπόψη και η διεθνής και ευρωπαϊκή πρακτική.

4.3 Αντιμετώπιση των θεσμικών προβλημάτων

Το θεσμικό πλαίσιο που θα υιοθετηθεί, πρέπει να αντιμετωπίσει ταυτόχρονα τρία κρίσιμα και αντιφατικά σε μεγάλο βαθμό προβλήματα:

- Την προστασία των ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων
- Την προστασία της ποιότητας και αξιοπιστίας των δεδομένων
- Την διασφάλιση της πρόσβασης.
- Τη διάχυση της πληροφόρησης

Όμως η αντιμετώπιση των προβλημάτων αυτών δεν είναι μόνο θέμα θεσμικού πλαισίου. Υπάρχει **ανάγκη διαμόρφωσης συγκεκριμένων πρακτικών** γύρω από την παραγωγή και την χρήση των δεδομένων. Οι πρακτικές αυτές απαιτούν εκτός από θεσμικό πλαίσιο και φορείς δράσης που θα στηρίζουν ορισμένες βασικές πρωτοβουλίες. Η ανάπτυξη καλών πρακτικών που θα υποστηριχθούν αρχικά και θα θεσμοθετηθούν εκ των υστέρων είναι κρίσιμος παράγοντας επιτυχίας. Υπάρχει φυσικά σοβαρή ανάγκη αλλαγής και συμπλήρωσης του υπάρχοντος θεσμικού πλαισίου με στόχο την στήριξη της νέας στρατηγικής

Ένα από τα ζητήματα που θα πρέπει να αντιμετωπίζει το θεσμικό πλαίσιο είναι η ρύθμιση της δυνατότητας ανταλλαγής δεδομένων για ερευνητικούς σκοπούς, εφόσον διασφαλίζεται η προστασία των προσωπικών δεδομένων και η παράλληλη

ανάπτυξη μηχανισμών ανωνυμοποίησης (για την προστασία των ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων).

Η επανάλυση των στατιστικών δεδομένων είναι ένα πολύ αποτελεσματικό μέσο για την προστασία του κοινού από λάθη στην επιστημονική έρευνα. Παρόλα αυτά, η συζήτηση για την προστασία των ευαίσθητων δεδομένων, προσωπικών ή όχι και απορρήτων ή μη, δε λαμβάνει συνήθως υπόψη της αυτή την παράμετρο. Ωστόσο, η σωστή προστασία των δεδομένων πρέπει να λαμβάνει υπόψη και τη σημασία που έχει η διασφάλιση της αξιοπιστίας των δεδομένων, με την θέσπιση κανόνων για την προστασία που επιτρέπουν ταυτόχρονα και τη διενέργεια ανεξάρτητων αναλύσεων από τρίτους πάνω σε προστατευμένα δεδομένα που δεν τους ανήκουν.

4.4 Η δημιουργία υποδομών: δίκτυα, εργαλεία, μεθοδολογία

Μια από τις βασικές προϋποθέσεις για την ανάπτυξη ψηφιακού περιεχομένου, όπως άλλωστε επισημαίνεται και σε άλλες διαβουλεύσεις (OE Γ1, OE B4), είναι η ανάπτυξη των υποδομών.

Ένα από τα βασικά ζητήματα που πρέπει ωστόσο να αναθεωρηθεί είναι η αντίληψη μας για τις υποδομές. Η ΚτΠ και η ανάπτυξη της κοινωνίας της πληροφορίας έθεσαν σε αμφισβήτηση ό,τι μέχρι σήμερα ορίζαμε ως «υποδομή». Με την έννοια «υποδομές» ορίζουμε συνήθως εκείνο τον εξοπλισμό που στηρίζει συγκεκριμένες λειτουργίες. Στη σύγχρονη αντίληψη μας για τα δίκτυα περιλαμβάνονται τόσο οι υλικές υποδομές (καλώδια, υπολογιστές και λοιπός εξοπλισμός) όσο και το λογισμικό διαχείρισης. Πρέπει να σημειώσουμε όμως ότι για την παραγωγή και την αξιοποίηση των δεδομένων, αυτός ο ορισμός είναι ανεπαρκής. Οι λειτουργίες που μας ενδιαφέρουν στην προκειμένη περίπτωση είναι η παραγωγή και η διάχυση ψηφιακού περιεχομένου και, πιο συγκεκριμένα, των κοινωνικοοικονομικών δεδομένων. Οι υποδομές που είναι απαραίτητες για την παραγωγή ψηφιακού περιεχομένου, περιλαμβάνουν εκτός από εξοπλισμό, λογισμικό που επιτρέπει τη λειτουργία τους αλλά και δεδομένα τα οποία ονομάζουμε μεταδεδομένα και λειτουργούν ως εργαλεία για την παραγωγή και τη διατήρηση της πληροφορίας [βλ. Κάλλας 2000]. **Η πρώτη λοιπόν προϋπόθεση για την ανάπτυξη**

ψηφιακού περιεχομένου στη χώρα είναι η ανάπτυξη υποδομών που θα χαρακτηρίζονται από αυτήν τη νέα αντίληψη. Η δεύτερη προϋπόθεση για την ανάπτυξη ψηφιακού περιεχομένου δεν είναι άλλη από τα δίκτυα, που θα επιτρέψουν τη διάχυση του ψηφιακού περιεχομένου.

4.4.1 Διαμεσολαβητικός Φορέας

Η εφαρμογή «καλών πρακτικών», όπως αυτές που προτείνονται στο πλαίσιο της διαβούλευσης και της παρούσας έκθεσης (βλ. Παράρτημα), και ήδη βρίσκονται υπό συγκρότηση, θα μπορούσαν να αποτελέσουν το πρόπλασμα για τη λύση του προβλήματος.

Εκτός όμως από αυτές, δηλαδή τη συγκρότηση δικτύου ανταλλαγής δεδομένων μεταξύ συγκεκριμένων φορέων, προτείνονται ακόμη οι εξής δυνατότητες:

1. Η δημιουργία υποδομών διαχείρισης και παραγωγής δεδομένων με δημόσιο χαρακτήρα και δημόσια χρηματοδότηση, ένα είδος data service πληροφορίας ή «μικρού επιμελητηρίου πληροφοριών». Ένας τέτοιος «ενδιάμεσος φορέας» θα μπορούσε, μετά από ορισμένο χρονικό διάστημα, «να σπάσει το ταμπού», ενώ παράλληλα θα διασφάλιζε το απόρρητο των πληροφοριών πριν από τη διάχυσή τους. Έτσι, θα εξασφάλιζε την προστασία των ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων, που σήμερα αποτελεί για τους δημόσιους ιδίως φορείς και την ΕΣΥΕ βασικό παράγοντα αναστολής προκειμένου να διαθέσουν τα δεδομένα τους προς χρήση.
2. Η –ταυτόχρονη– λειτουργία «τμηματικών δικτύων».

4.4.2 Φορέας Αποθήκευσης

Τα όσα ελέγχθησαν προϋποθέτουν μια μελέτη από κάποιον (φορέα ή άτομο), ώστε να ορισθούν οι αναγκαίες ρυθμίσεις, κανονιστικές αρχές και μηχανισμοί, που θα αρχειοθετούν τα –νέα– ψηφιακά δεδομένα αλλά και τα παλαιότερα (λόγοι

διατήρησης). Επίσης χρειάζονται ρυθμίσεις και κανόνες αναφορικά με ζητήματα πνευματικής κατοχύρωσης /ιδιοκτησίας, με την αντίστοιχη τεκμηρίωση.

Η διαβούλευση δεν προτείνει –ακόμη- συγκεκριμένο φορέα για να αναλάβει αυτό το ρόλο, προτείνει όμως **να διατεθούν οι πόροι και να δρομολογηθούν οριζόντιες διαδικασίες, ώστε να ωριμάσει η ιδέα**. Τονίστηκε, εξάλλου, ότι δεν είναι απαραίτητος ο φορέας που θα χρησιμοποιείται ως “deposit” να είναι και φορέας διάχυσης.

Ως **παραδείγματα λειτουργίας** ενός τέτοιου φορέα αναφέρθηκαν:

1. Η λειτουργία ενός **ανεξάρτητου φορέα**, ως “depot légal”, όπως η Εθνική Βιβλιοθήκη, με τα αντίγραφα κατατεθειμένα.
2. Η χρήση **Αρχείων ή Κέντρων Τεκμηρίωσης**, που σε άλλες χώρες δέχονται χρηματοδότηση για να διασφαλίζουν τα deposit δεδομένων. Αλλού πρόκειται για φορείς όπως το ΕΚΤ, αλλού για αυτόνομους φορείς, αλλού για Πανεπιστήμια. Στο ΕΚΚΕ υπήρξε ως πρωτότυπη σύλληψη και πρωτοβουλιακή υλοποίηση το Αρχείο από τη μία, η ΕΤΠ από την άλλη. Έτσι, μπορεί να προχωρήσει σε ένα πρώτο επίπεδο λειτουργίας του δικτύου, την πρώτη δηλαδή πληροφόρηση για τα δεδομένα, που δεν θίγει και δεν απαιτεί εργασία από τους εμπλεκόμενους. Μοναδική υποχρέωση όσων «μπαίνουν» στο δίκτυο είναι η περιγραφή των συνόλων δεδομένων που διαθέτουν, για να εμφανίζεται στην ιστοσελίδα.

4.5 Η ανάπτυξη πρωτοβουλιών :

4.5.1 *Στήριξη αυτόνομων φορέων έρευνας: αξιοπιστία και προστασία δεδομένων*

Η διασφάλιση της αξιοπιστίας των παραγόμενων δεδομένων απαιτεί την πρόσβαση των ερευνητών σε δεδομένα, κάτι που η προστασία του απορρήτου και των προσωπικών δεδομένων απαγορεύει. Η λύση σε αυτό το πρόβλημα μπορεί να επιτευχθεί μέσα από την δημιουργία και στήριξη αυτόνομων φορέων, που θα

διασφαλίζουν την ελεγχόμενη πρόσβαση σε δεδομένα απόρρητα και προσωπικά, τα οποία θα έχουν καταστήσει κατά το δυνατόν ασφαλή.

4.5.2 Στήριξη αυτόνομων φορέων διάθεσης/ διάχυσης .

Το ξεπέρασμα της πολυδιάσπασης και της διασποράς των δεδομένων μπορεί να λυθεί μέσα από τη δημιουργία κατάλληλων φορέων διαθετών δεδομένων. Οι φορείς αυτοί μπορούν να λειτουργήσουν σε συνεργασία ως ένα κατανεμημένο Αρχείο κοινωνικοοικονομικών δεδομένων, που αναλαμβάνει την αρχειοθέτηση όλων των δεδομένων που παράγονται από μικρούς ή μεμονωμένους παραγωγούς, στο πλαίσιο επιστημονικών κυρίως ερευνών και οι οποίοι δε διαθέτουν σήμερα τις δυνατότητες και τις υποδομές για να λειτουργήσουν ως διαθέτες.

Στο πλαίσιο των πρωτοβουλιών αυτού του είδους αποφασίστηκε, όπως είδαμε, από την διαβούλευση να ξεκινήσει μια **πρωτοβουλία για τη δημιουργία κοινοπραξίας για τη διάδοση των δεδομένων στην έρευνα** (βλ. Παράρτημα).

4.5.3 Θέσπιση της εμπιστευτικότητας των δεδομένων της έρευνας

Για τη διασφάλιση της πρόσβασης των ερευνητών σε ευαίσθητα δεδομένα προτάθηκε, τέλος, και η θεσμοθέτηση μιας ειδικής διαβάθμισης των δεδομένων, την οποία θα ονομάζαμε «**εμπιστευτικότητα**» ερευνητικών δεδομένων, και θα επέτρεπε την πρόσβαση σε δεδομένα για ερευνητικούς σκοπούς. Η διαβάθμιση αυτή δεν θα είναι πιθανότατα μόνο ελληνική αλλά και διεθνής.

4.5.4 Ανάπτυξη προτύπων

- Μητρώο διαθέσιμων δεδομένων
- Προϋποθέσεις ένταξης στο Αρχείο

4.5.5 Εκδηλώσεις Διαβούλευσης και διάχυσης (οριζόντιες δράσεις)

Σύνδεση με την Κοινοπραξία

Στήριξη μηχανισμών /πρωτοβουλιών ανάδειξης των διαθέσιμων πηγών
πληροφόρησης

5 ΑΝΑΦΟΡΕΣ

1. Baquiast J.P., Internet et les administrations –la grande mutation, εκδ. Gestion Publique, Berger-Levrault, Septembre 1999
2. Castels Manuel, The rise of the network society, Blackwell, Oxford 2001
3. DIW Discussion Papers , Discussion paper no 249 , Autonomous Organization of the (International) Scientific Community Would Simplify data protection in the Social Sciences and Encourage Reanalysis, Gert.G.Wagner, Berlin, April 1991
4. « L’Etat et les technologies de l’information-Vers une administration à accès pluriel » Commissariat General du Plan, Rapport du groupe présidé par Bruno Lasserre, εκδ. La documentation Française
5. Giddens Antony, The nation state and violence. Volume two of a contemporary critique of historical materialism. Polity, Cambridge 1985.
6. Γ. Κάλλας , Τα κοινωνικο- οικονομικά ερευνητικά δεδομένα στη μελέτη της ΚτΠ : μηχανισμοί αλληλεπίδρασης και τεκμηρίωση αποφάσεων, εισήγηση, Ημερίδα του e-business Forum , 2002
7. “Les sciences sociales et leur donnés » rapport Silberman, Ministère de l’Education Nationale, de la Recherche et de la Technologie, Juin 1999
8. Μαντζουνέας Η., Κοινωνικο-οικονομικά δεδομένα και ΚτΠ, εισήγηση στη σχετική διαβούλευση, Μάρτιος 2003
9. Μήτρου Λίλιαν, Το Δίκαιο στην Κοινωνία της Πληροφορίας, εκδόσεις Σάκκουλα, 2002
10. Public Sector Information: A Key-resource for Europe, Green Paper on Public sector information in the Information Society, COM(1998) 585
11. Πόρισμα ΟΕ Β4 του eBusiness forum “[Ανάπτυξη ελληνικού ψηφιακού περιεχομένου: Προτεινόμενες δράσεις για την επιτάχυνσή της](#)” Συντονιστές Γ. Γιανναράκης και Ε. Μπούμπουκας, Rapporteur Γ. Νεοφώτιστος,
12. Πόρισμα ΟΕ Γ1 του eBusiness forum “[Κοινωνία της Πληροφορίας, κοινωνιολογία και τεχνολογία](#)»Επιστημονικός Υπεύθυνος Γ.Βούλγαρης, Rapporteur Δ. Σωτηρόπουλος
13. Towards an Improved Statistical Infrastructure, Summary Report of the Commission set up by the Federal Ministry of Education and Research (Germany) , Berlin 2001

14. Webster Frank, Theories on the information society, Routledge London 2002